

**Κείμενα
Νεοελληνικής Λογοτεχνίας**

Β΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Τόμος 5ος

**Γ' Κ.Π.Σ. / ΕΠΕΑΕΚ II / Ενέργεια 2.2.1 /
Κατηγορία Πράξεων 2.2.1.α:**

**«Αναμόρφωση των προγραμμάτων
σπουδών και συγγραφή νέων
εκπαιδευτικών πακέτων»**

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

Μιχάλης Αγ. Παπαδόπουλος

Ομότιμος Καθηγητής του Α.Π.Θ

Πρόεδρος του Παιδαγωγ. Ινστιτούτου

**Πράξη με τίτλο: «Συγγραφή νέων
βιβλίων και παραγωγή υποστηρικτικού
εκπαιδευτικού υλικού με βάση το
ΔΕΠΠΣ και τα ΑΠΣ για το Γυμνάσιο»**

Επιστημονικός Υπεύθυνος Έργου

Αντώνιος Σ. Μπομπέτσης

Σύμβουλος του Παιδαγωγ. Ινστιτούτου

Αναπληρωτής Επιστημ. Υπεύθ. Έργου

Γεώργιος Κ. Παληός

Σύμβουλος του Παιδαγωγ. Ινστιτούτου

Ιγνάτιος Ε. Χατζηευστρατίου

Μόνιμος Πάρεδρος του Παιδαγ. Ινστιτ.

Έργο συγχρηματοδοτούμενο 75% από

το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και

25% από εθνικούς πόρους.

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

Ευριπίδης Γαραντούδης, *επίκουρος
Καθηγητής του Πανεπιστημίου
Αθηνών*

Σοφία Χατζηδημητρίου,
Σχολική Σύμβουλος

Θεοδώρα Μέντη, *Φιλολόγος,
Εκπαιδευτικός Β/θμιας
Εκπαίδευσης*

ΚΡΙΤΕΣ-ΑΞΙΟΛΟΓΗΤΕΣ

Δημήτριος Σουλιώτης,
*Αναπληρωτής Καθηγητής του
Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας*
Βασίλειος Τσιλιμίγκρας, *Σχολικός
Σύμβουλος*

Γεώργιος Ελευθερόπουλος,
*Φιλολόγος Εκπαιδευτικός Β/θμιας
Εκπαίδευσης*

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

Ελένη Κεχαγιόγλου, *Φιλολόγος*

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ
ΚΑΤΑ ΤΗ ΣΥΓΓΡΑΦΗ

Χρυσούλα Βέικου, Σύμβουλος του
Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΤΟΥ ΥΠΟΕΡΓΟΥ

Ηλίας Γιούρης, Φιλολόγος
Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκπ/σης

ΕΞΩΦΥΛΛΟ

Αλέκος Φασιανός, Ζωγράφος

ΠΡΟΕΚΤΥΠΩΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ
ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ

ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΓΙΑ
ΜΑΘΗΤΕΣ ΜΕ ΜΕΙΩΜΕΝΗ ΟΡΑΣΗ

Ομάδα Εργασίας
Αποφ. 16158/6-11-06 και
75142/Γ6/11-7-07 ΥΠΕΠΘ

**ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ,
ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ
ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ**

**Ευριπίδης Γαραντούδης
Σοφία Χατζηδημητρίου
Θεοδώρα Μέντη**

**ΑΝΑΔΟΧΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗΣ
ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ**

**Κείμενα
Νεοελληνικής Λογοτεχνίας**

Β΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Τόμος 5ος

Η ΒΙΟΠΑΛΗ • ΤΟ ΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟ ΠΝΕΥΜΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

Γιάννης Τσαρούχης, *Το πνεύμα της τεχνικής*

Τα τέσσερα κείμενα που περιλαμβάνονται στην ενότητα αναφέρονται σε διάφορες βιωματικές καταστάσεις, ηθικά διλήμματα και δυσκολίες οικονομικής επιβίωσης, που αντιμετωπίζουν οι άνθρωποι από την παλιά ως τη σύγχρονη εποχή. Οι κρίσιμες αυτές περιστάσεις, οι οποίες τις περισσότερες φορές

ξεπερνιούνται με την ψυχική αντοχή και την αγωνιστικότητα, επηρεάζουν σημαντικά τον άνθρωπο καθώς προσδιορίζουν τη σχέση του με το περιβάλλον και την εποχή του. Στο ποίημα του Κ.Π. Καβάφη εξάίρεται το ηθικό μεγαλείο των ανθρώπων που υπερασπίζονται συλλογικές αξίες. Το διήγημα της Έλλης Αλεξίου αναφέρεται στη μεταπολεμική δοκιμασία της εξορίας, τη φτώχεια και τις δύσκολες συνθήκες ζωής που αντιμετώπιζε καρτερικά η ελληνική κοινωνία και, περισσότερο, η μονογονεϊκή οικογένεια. Στο ανώνυμο κινέζικο ποίημα ο γεωργός ατενίζει με αισιοδοξία τη ζωή στηριγμένος στη χειρωνακτική εργασία του, περήφανος για την ανεξαρτησία του από την εξουσία του αυτοκράτορα.

Κ.Π. ΚΑΒΑΦΗΣ

Θερμοπύλες

Ο Καβάφης έγραψε το 1903 το ποίημα «Θερμοπύλες», το ύφος και το περιεχόμενο του οποίου θυμίζει αρχαίο επίγραμμα. Το ποίημα αναφέρεται ρητά στη μάχη των Θερμοπυλών, αλλά δίνει και άλλες συμβολικές προεκτάσεις στη θυσία των Σπαρτιατών. Παράλληλα με τη συναίσθηση του χρέους προς την πατρίδα, ο ποιητής εξαίρει την προσωπική στάση των πολεμιστών και τονίζει τη σημασία της οφειλόμενης τιμής σε αυτούς που, παρά τις δυσκολίες, αγωνίζονται για να διαφυλάξουν τις αξίες και την ελευθερία τους.

Τιμή σ' εκείνους όπου
στη ζωή των
όρισαν και φυλάγουν Θερμοπύλες.
Ποτέ από το χρέος μη κινούντες·
δίκαιοι κι ίσοι σ' όλες των
τες πράξεις,
αλλά με λύπη κιόλας
κι ευσπλαχνία·
γενναίοι* οσάκις είναι πλούσιοι,
κι όταν
είναι πτωχοί, πάλ' εις μικρόν
γενναίοι,
πάλι συντρέχοντες όσο μπορούνε·
πάντοτε την αλήθεια ομιλούντες,
πλην χωρίς μίσος
για τους ψευδόμενους.

Και περισσότερη τιμή τους πρέπει
όταν προβλέπουν
(και πολλοί προβλέπουν)

*γενναίοι: γενναιόδωροι

πως ο Εφιάλτης θα φανεί
στο τέλος,
κι οι Μήδοι επί τέλους θα διαβούνε.

Κ.Π. Καβάφης, Ποιήματα,
τόμ. 1, Ίκαρος

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1 Βρείτε τις μετοχές του ποιήματος και εξηγήστε το συντακτικό και σημασιολογικό τους ρόλο.

2 Πώς ορίζει ο Καβάφης το ήθος των ανθρώπων που εξαίρει στο ποίημά του;

3 Με ποιον τρόπο και για ποιο λόγο ο Νεοέλληνας ποιητής αποδίδει τιμή στους αρχαίους υπερασπιστές των Θερμοπυλών;

4 Τι συμβολίζουν οι Θερμοπύλες, οι Μήδοι και ο Εφιάλτης;

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

♦ Αναφερθείτε σε ένα άλλο περιστατικό της ελληνικής ή της παγκόσμιας ιστορίας και εξηγήστε τους λόγους για τους οποίους αξίζει να τιμηθούν οι άνθρωποι που έλαβαν μέρος σε αυτό.

Δημήτρης Περδικίδης, *Τρίπτυχο*

ΕΛΛΗ ΑΛΕΞΙΟΥ

Όμως ο μπαμπάς δεν ερχόταν

Το διήγημα προέρχεται από το βιβλίο της Έλλης Αλεξίου Προσοχή συνάνθρωποι (1978), το οποίο περιέχει διηγήματα που αναφέρονται στη γερμανική Κατοχή, την Αντίσταση και την εξορία. Το συγκεκριμένο διήγημα έχει γραφτεί το 1954 και παρουσιάζει τον αγώνα μιας μητέρας να ζήσει και να στηρίξει τα παιδιά της, όσο ο άντρας της βρίσκεται στην εξορία, αλλά και τις οικονομικές δυσκολίες όλων των ανθρώπων της μεταπολεμικής εποχής.

Η Αγγελικούλα, μόλις άνοιξε τα μάτια της το πρωί, ξαναθυμήθηκε τη χθεσινή κουβέντα της

μαμάς τους, ακριβώς όπως τους τα είχε πει αποβραδής: «...γιορτές και να μη με ζητήσουν μήτε για πλούσιμο... μήτε για άσπρισμα... άλλο πια δεν έχει. Θα πάω να σταθώ στην οδός Αιόλου,* να διακονέψω*...».

Πάντα της ξενοδοούλευε, γιατί ο άντρας της – πλανόδιος ντενεκετζής που ήταν – τι να βγάλει, και πού να φτάσουν, μα τώρα που είχε απομείνει μονάχη, ακόμα χειρότερα. «Θα σταθώ στην οδός Αιόλου... και θα σας πάρω και σας. Τα σκολειά κλειστά είναι. Θα χαζέψετε και τον κόσμο... Θα δείτε τα πράματα

*στην οδός Αιόλου: γραμματικό λάθος της φτωχής και αγράμματης μητέρας (όπως και παρακάτω: σιδερόδρομος)

*να διακονέψω: να ζητιανέψω

που θα 'χουν απλωμένα από δω κι από κει... μπορεί να βρεθεί και κανείς χριστιανός να σας δώσει και καμιά δεκάρα...»

– Πότε, μαμά, θα πάμε στην οδόσ Αιόλου; ρώτησε η Αγγελικούλα.

– Θα λέμε και τα κάλαντα της εξορίας; ρώτησε κι ο Πέτρος τη μαμά του.

– Να τα λέτε.

Κι ο Πέτρος άρχισε να σιγοτραγουδά από κει που ήταν ξαπλωμένος:

*Αρχημηνιά–ά κι α–αρχή χρο–νιά,
είν' ο μπαμπάς, χρόνους εννιά
στη μα–στη μαύ–ρην εξορία...*

*συ 'σαι αρχό– συ 'σαι αρχόντισσα
κυρία...*

– Θ' αργήσουμε, μαμά, ακόμα; Η Αγγελικούλα βιαζότανε να φύγουν.

– Εμ τώρα είναι ακόμα πρωί...

Καλά καλά δεν έφεξε. Θα πάμε άμα σφίξει* ο κόσμος.

– Και πότε θα σφίξει ο κόσμος; -

Άμα βγει ο ήλιος.

– Κι αν δε βγει ο ήλιος, δε θα πάμε; ρώτησε ο Πέτρος.

– Τι να κάνουμε από τέτοιαν ώρα;

Να ξεπαγιάσουμε άδικα;

– Τα παιγνίδια όμως, ας είναι και πρωί, δεν είναι στα τζάμια; ξανάπε ο Πέτρος. Αν μαζέψεις, μαμά, πολλά λεφτά, και μας δώσουν και μας από τα κάλαντα, θα μου πάρεις, μαμά, κείνο το σιδερόδρομο που σου 'λεγα;

Ήταν ένας σιδερόδρομος που έπιανε όλη τη βιτρίνα! Τα παιδιά, στα σκολειά, στα διαλείμματα, όλο για το σιδερόδρομο μιλούσαν.

Διηγούνταν πώς κάνει γύρους. Πώς

*** άμα σφίξει: άμα αυξηθεί, πληθύνει**

ανάβουν και σβήνουν τα ηλεκτρικά του. Πώς έχει σειρά τα βαγόνια. Ανεβοκατεβαίνει στα βουνά, χωρίς να γκρεμίζεται. Περνάει κι ένα ποτάμι πάνω από μια γέφυρα και ύστερα!... τρυπώνει σ' ένα τρυπημένο βουνό... και χάνεται!... Μα σε λίγο... να σου τον και ξετρυπώνει από την άλλη μεριά της βιτρίνας, και ξαναρχίζει τα ίδια...
– Αυτά τα παιγνίδια είναι ακριβά! Δεν μπορούμε να τ' αγοράσουμε μεις... -Άμα πιάσουμε πολλά λεφτά;
– Όσα και να πιάσουμε... δεν μπορούμε.
– Πότε θα μπορέσουμε; -Άμα έρθει ο μπαμπάς σου.
– Πότε θα 'ρθει ο μπαμπάς μου;
– Άμα τον αφήσουν οι κακοί άνθρωποι.
– Θα τον αφήσουν πριν από την Πρωτοχρονιά;

- **Ναι... ναι... πριν από την Πρωτοχρονιά.**
- **Κι άμα έρθει, θα μου πάρει το σιδερόδρομο;**
- **Ναι... ναι...**
- **Να του το πεις όμως και συ...**
- **Ναι... ναι... θα του το πω.**

Στην οδό Αιόλου κόντεψαν να χαθούν. Ο Πέτρος έψαχνε να βρει το σιδερόδρομο, κι η Αγγελικούλα είδε μια κούκλα, που στεκόταν πίσω από το τζάμι και κουνούσε το κεφάλι της δεξιά κι αριστερά, κι ανοιγόκλεινε τα μάτια της, και σταμάτησε, γιατί ήθελε να τη δει καλά.

- **Αν δεν έχετε το νου σας, να το ξέρετε, πως θα χαθούμε. Εγώ θα στέκουμαι εδώ σε τούτη τη γωνιά. Μην ξεμακρύνετε... Και να 'στε πιασμένοι χέρι χέρι...**
- **Άντε να πάμε να βρούμε το σιδε-**

ρόδρομο, είπε ο Πέτρος στην Αγγελικούλα, και ύστερα ξαναγυρίζομε.

Μπρος από τη βιτρίνα, που ήταν ο σιδερόδρομος, είχαν μαζευτεί ένα σωρό παιδιά. Κι όλα φώναζαν:

– Κοιτάτε! Τώρα θ’ ανεβεί, θα το δείτε, σ’ αυτό το ψηλό βουνό.

– Θα περάσει και το ποτάμι... πάνω από τη γέφυρα...

– Κοίτα το μηχανικό πώς κάνει;

– Τώρα θ’ ανάψει το πράσινο φως και θα σβήσει το κόκκινο

– Θα μου τον αγοράσει ο μπαμπάς μου, είπε το παιδί ενός καθηγητή, τώρα στις γιορτές, που θα τους δώσουν δύο μισθούς...

– Εγώ θα πω στο νονό μου, είπε ένα αδυνατούλικο, χλομό αγοράκι, να μου τον αγοράσει, που είναι σωφέρης.*

*σωφέρης: οδηγός

– Η θεία μου η μικρή, είπε της μαμάς μου, πως θα βάλουν όλοι τους, ο θείος ο Νικόλας, κι ο θείος μου που 'χει το περίπτερο, να μου τον αγοράσουν..., είπε ένα άλλο παιδί.

– Εμάς, ξεθαρρεύτηκε ο Πέτρος, θα μας τον αγοράσει ο μπαμπάς μας... Τα παιδιά στράφηκαν και πρόσεξαν τα δυο φτωχοντυμένα αδέλφια. Ο Πέτρος φορούσε μαύρο σακάκι μπαλωμένο στους αγκώνες και το γιακά, και στο λαιμό μαύρο κασκόλ, και καφέ γάντια, που βγαίνουν όξω τα δυο πρώτα δάχτυλα. Η Αγγελικούλα δε φαινόταν τι φορούσε. Ήταν διπλοτυλιγμένη μέσα σ' ένα μποξά* σκούρο, σφιχτοδεμένο κάτω από τα χέρια, μ' ένα κορδόνι. Τα παπούτσια τους – αρβυλάκια –

*μποξάς: χοντρό μάλλινο σάλι

ήτανε βουτηγμένα στη λάσπη,
καθώς είχαν κάμει πεζή* όλο το
δρόμο, από του Ζωγράφου ως την
οδό Αιόλου.

– Τι δουλειά κάνει ο μπαμπάς σου;,
ρώτησε τον Πέτρο το παιδί του
καθηγητή.

– Είναι εξορία, μα θα 'ρθει πριν από
την Πρωτοχρονιά.

– Ξέρεις πόσο κάνει ο
σιδερόδρομος;, του λέει. Για να μου
τον αγοράσει ο μπαμπάς μου, θα
δώσει το μισό μισθό, απ' αυτόν
που θα τους δώσουν για τις
γιορτές.

Η Αγγελικούλα με τη μαμά και
τον Πέτρο πήγαν και την άλλη μέρα
στην οδό Αιόλου, και την παράλλη.
Ο Πέτρος, κρατώντας την Αγγελι-
κούλα από το χέρι, τραβούσε ίσια

*πεζή: περπατώντας

για τη βιτρίνα που ήταν ο σιδερόδρομος. Είχε το φόβο μην πάνε καμιά μέρα και βρούνε άδεια τη βιτρίνα. Κ' ύστερα; Σαν έρθει ο μπαμπάς; Αν είναι πουλημένος ο σιδερόδρομος;

Τα βράδια, άμα χτυπούσε η οξύπορτα της μάντρας, τ' αδέρφια συνερίζονταν* ποιο να προλάβει ν' ανοίξει πρώτο.

– Πώς θα καταλάβουμε πως είναι ο μπαμπάς μας;

– Από το γέλιο του.

– Εκείνος θα μας γνωρίσει;

– Ναι, ναι...

– Μα αφού δε μας ξέρει;

– Θα σας γνωρίσει από τη φωτογραφία που του στείλαμε.

Μα οι μέρες περνούσαν. Πέρασε κι η Πρωτοχρονιά. Κόντευαν τα

*συνερίζονταν: συναγωνίζονταν

Φώτα, κι ο μπαμπάς δεν ερχόταν.
Ευτυχώς που κι ο σιδερόδρομος
δεν είχε φύγει από τη βιτρίνα.
Πολλά παιγνιδάκια, που κάνανε
συντροφιά στο σιδερόδρομο,
χάνονταν μέρα με τη μέρα. Κάτι
σερβίτσια του τσαγιού, κάτι
επιπλάκια, που στέκαν όρθια από
δω κι από κει, μέσα στα κουτιά
τους, πουλήθηκαν. Έλειψε κι η
αρκούδα, που κοίταζε με τόση
προσήλωση τα παιδιά, έφυγε και το
αεροπλάνο, που κρεμόταν από
ψηλά και, μόλις το κούρντιζαν,
έφερνε γύρους. Όμως ο σιδερό-
δρομος έμενε πάντα στη θέση του.
Μόνο πως άμα πέρασε η Πρωτο-
χρονιά, δεν περπατούσε πια. Είχε
σταματήσει ακριβώς πάνω από τη
γέφυρα. Και τα φώτα του δεν
αναβοσβήνανε. Φαινόταν κι αυτός
σα στενοχωρημένος.

– Αν ερχόταν ο μπαμπάς μας από την εξορία, είπε ο Πέτρος, θα μας τον είχε αγοράσει. Κανένας όμως μπαμπάς δεν ήρθε από την εξορία. Δεν τους άφησαν οι κακοί άνθρωποι.

– Εμένα δεν μου τον πήρε ο μπαμπάς, γιατί δεν τους δώσανε τον άλλο μισθό.

– Ο νονός μου, είπε και το αδυνατούλικο αγοράκι, είπε στη μαμά μου πως είναι καλύτερα να μου αγοράσει μια φανέλα, γιατί έχω πλευρίτη. Ξέρεις πώς πονάω, άμα παίρνω ανάσα;

– Η θεία μου η μικρή, κι ο θείος μου ο Νικόλας, κι ο άλλος που 'χει το περίπτερο, είπε και το άλλο παιδί, μ' αγόρασαν καλύτερα τούτο το παλτό... γιατί το περσινό μου ήταν λιωμένο, μα και δε με χωρούσε κιόλας.

Κι ο σιδερόδρομος κι αυτός ήταν πολύ στενοχωρημένος. Γιατί αυτός είχε έρθει στον κόσμο, μόνο και μόνο για να δώσει χαρά στα παιδιά, και τώρα αντί χαρά, τους είχε δώσει στενοχώρια.

Για όλους ήτανε φέτος πολύ στενόχωρες οι γιορτές.

– Μα του χρόνου, θα δείτε, είπε η μαμά, στα δυο λυπημένα παιδιά της. Όλα θα 'χουν αλλάξει... θα 'χουν φύγει οι κακοί άνθρωποι, κι οι καλοί μπαμπάδες θα μας έχουν έρθει, θα 'χουν γεμίσει τα έρημα, τα ορφανεμένα μας τα σπίτια...

*Έ. Αλεξίου, Προσοχή συνάνθρωποι,
Καστανιώτης*

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

- 1** Περιγράψτε τις συνθήκες ζωής της Αγγελικούλας και του Πέτρου, αντλώντας πληροφορίες από το κείμενο.
- 2** Τι αντιπροσωπεύει για τα παιδιά του διηγήματος ο σιδηρόδρομος που βρίσκεται στη βιτρίνα του καταστήματος;
- 3** Κάθε παιδί προβάλλει ένα επιχείρημα για να πείσει τα άλλα ότι θα αποκτήσει το ποθητό δώρο. Ποια είναι αυτά τα επιχειρήματα και πώς ακυρώνονται στο τέλος του διηγήματος;
- 4** Σχηματίστε το πορτρέτο της μητέρας, κάνοντας αναφορά στον αγώνα της για επιβίωση.

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

♦ Διαβάστε το Βιβλίο της Αλεξίου *Σκληροί αγώνες για μικρή ζωή*, το οποίο έχει ανάλογη θεματική, και παρουσιάστε στην τάξη μια συνθετική εργασία με τίτλο «Το παιδί στο έργο της Έλλης Αλεξίου», όπου να εξετάζετε κυρίως τις συνθήκες ζωής και τις δυνατότητες εκπαίδευσης που είχαν τα παιδιά της μεταπολεμικής εποχής.

**Θεόφραστος Τριανταφυλλίδης,
Δύο παιδιά στην παραλία**

ΔΗΜΗΤΡΑ Χ. ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ

Για ένα παιδί που κοιμάται

Στη διάρκεια της τελευταίας δεκαετίας του εικοστού αιώνα, μετά την κατάρρευση των καθεστώτων των ανατολικών χωρών, μεγάλο μέρος του πληθυσμού τους μετακινήθηκε σε ευρωπαϊκές χώρες, με σκοπό την εξεύρεση εργασίας. Από την εποχή αυτή και ως τις μέρες μας ζουν και βιοπαλεύουν στη χώρα μας χιλιάδες οικονομικοί μετανάστες, όπως το παιδί του ποιήματος, που κερδίζει το ψωμί του στα φανάρια της λεωφόρου και κοιμάται στο μηχανοστάσιο του εργοστασίου. Το ποίημα περιλαμβάνεται στη συλλογή Το κυτταρίσι των εργατικών (1995).

Nύχτα. Η κίνηση αραιή
στη λεωφόρο.
Μες στο κλειστό,
το φωτισμένο εργοστάσιο,
Οι μηχανές, αποσταμένες *
μα άγρυπνες,
Επιβλέπουν σαν άκακοι γίγαντες
Τον ύπνο του μικρού.
Στριμωγμένος
Κοντά στη σκάρα του ατμού,*
Με του αδερφού του το παλτό
σκεπασμένος
Ξεκουράζεται.
Όλη τη μέρα δουλεύει στα φανάρια*

* αποσταμένες: κουρασμένες

* σκάρα του ατμού,: τεχνική
κατασκευή σε σχήμα σχάρας, απ'
όπου βγαίνουν οι θερμοί ατμοί των
μηχανών

* φανάρια: φωτεινοί σηματοδότες

Σκουπίζει τζάμια
βιαστικά με το κόκκινο.
Εισπράττει κέρματα
ή την εύλογη* αγανάκτηση.
Περιμένει το επόμενο φανάρι.
Τίμια κερδίζει έτσι το ψωμί
Και το μερίδιο του νυχτοφύλακα,
Που τον αφήνει να κοιμάται
εκεί μέσα.

Τα χιονισμένα βουνά
της πατρίδας του,
Τα χέρια της μάνας του που τύλιγαν
γύρω του
Γυναίκειο μαντίλι για το κρύο,
Το δάσκαλο που πληρωνότανε
με γάλα
Μόλις θυμάται.

*εύλογη: δικαιολογημένη,
αναμενόμενη

Θυμάται κάτι ελληνικά
από το στόμα του,
Που τώρα εδώ ακούγονται
αλλιώςτικά.

Όχι σαν βότσαλα γυαλιστερά
μεγάλης θάλασσας,
Όχι σαν ποδοβολητό του αλόγου
Ενός ανίκητου στρατηλάτη,*
Αλλά να, σαν τα κέρματα
στην τσέπη,

Σαν το φτύσιμο στο βλέμμα
του πελάτη.

Καμιά φορά πιο εγκάρδια
Σαν τούτο δω το βουητό της σκάρας,
Που όλο ανεβάζει το θερμό ατμό.

Δ.Χ. Χριστοδούλου, *Το κυπαρίσσι
των εργατικών*, Καστανιώτης

* στρατηλάτης: ο αρχηγός του
στρατού, ίσως έμμεση αναφορά
στο Μ. Αλέξανδρο

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

- 1** Περιγράψτε πώς περνάει τη μέρα και τη νύχτα του το παιδί.
- 2** Το ποίημα αναφέρεται σε δύο χρονικά επίπεδα και χωρίζεται σε δύο αφηγηματικά μέρη. Ποια είναι αυτά και τι περιλαμβάνει το καθένα;
- 3** Ποια σχέση φαίνεται να έχει με την ελληνική γλώσσα το παιδί; Αιτιολογήστε την απάντησή σας βρίσκοντας και άλλες εκφράσεις του κειμένου που αποτυπώνουν τη συναισθηματική του κατάσταση.
- 4** Βρείτε στο κείμενο εικόνες που δείχνουν α) τη στερημένη ζωή β) τον αγώνα για την επιβίωση που δίνει καθημερινά το παιδί.

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

♦ Βρείτε την εθνικότητα του παιδιού, με Βάση τα στοιχεία για τον τόπο και τις συνθήκες ζωής των κατοίκων του που δίνονται στο ποίημα, και εντοπίστε στο χάρτη τη χώρα από την οποία προέρχεται. Με τη Βοήθεια των καθηγητών της Ιστορίας και της Γεωγραφίας, εξετάστε τη σχέση της χώρας αυτής με τον ελληνισμό.

ΑΝΩΝΥΜΟΣ

Το τραγούδι του Γιανγκ

Είναι άγνωστος ο δημιουργός αυτού του παλιού κινέζικου ποιήματος, μας μεταδίδει όμως άμεσα τις επιθυμίες του, φροντίζοντας να κάνει ιδιαίτερα αισθητή την αγάπη του για την ελευθερία και την ανεξαρτησία που του εξασφαλίζει η καθημερινή εργασία του.

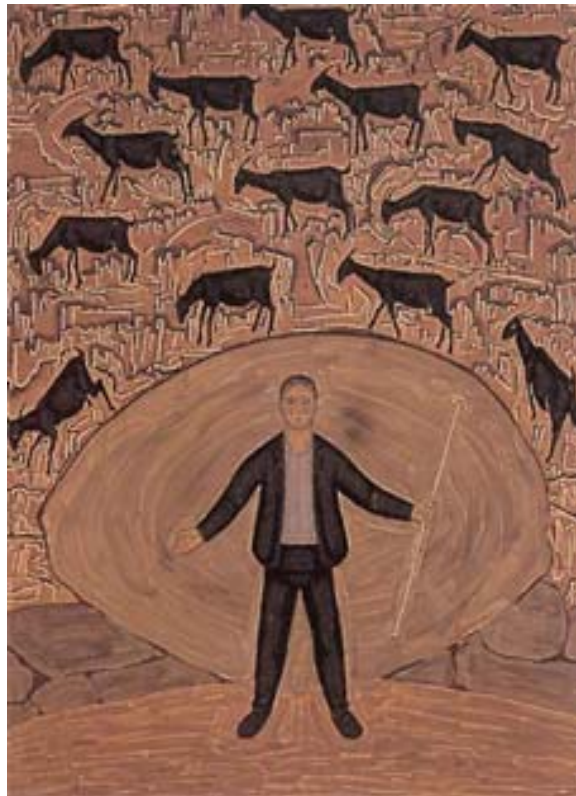
Πιάνω δουλειά, μόλις χαράζει η μέρα
Και ξαποσταίνω,* μόλις βασιλέψει.*
Για να πίνω νερό, πηγάδι ανοίγω
Κι οργώνω το χωράφι
για να τρώγω.

*ξαποσταίνω: ξεκουράζομαι

*βασιλέψει: με τη δύση του ήλιου

Κι αψηφώ* τον μεγάλο
αυτοκράτορα.

Κινέζικα τραγούδια, μτφρ. Κώστας
Βάρναλης, Λωτός

Μάριος Βατζιάς, *Αγροτικό*

*αψηφώ: δεν υπολογίζω, δε φοβάμαι

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

- 1** Για ποιους λόγους ο Κινέζος γεωργός διακηρύσσει ότι δεν υπολογίζει την εξουσία του αυτοκράτορα;
- 2** Ποια εκφραστικά μέσα κυριαρχούν στο ποίημα και γιατί;

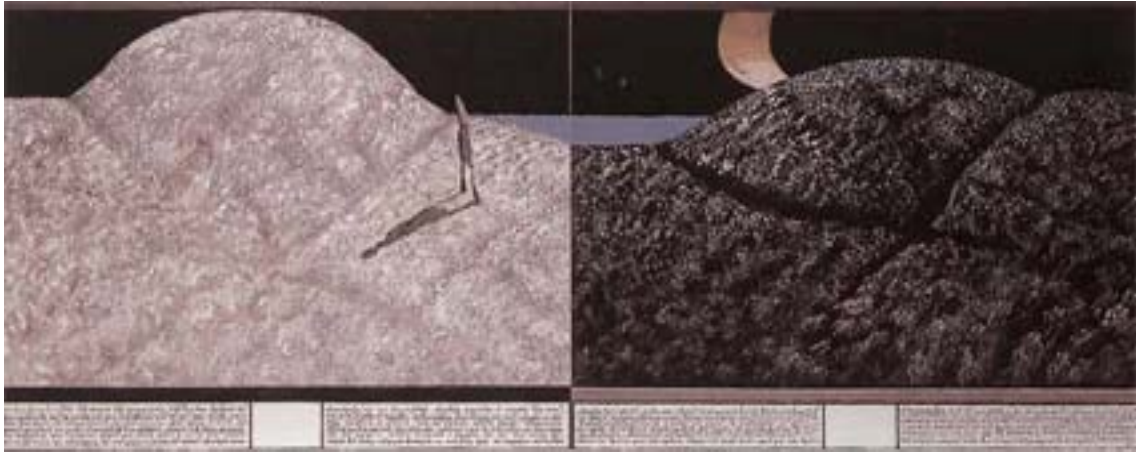
ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

◆ Σκεφτείτε αν στην εποχή μας υπάρχει κάποιος άνθρωπος, ο οποίος να μπορεί να υπερηφανεύεται ότι δεν έχει κανέναν ανάγκη στη ζωή και στο επάγγελμα που ασκεί. Αν νομίζετε ότι βρήκατε κάποιον, περιγράψτε τη ζωή του. Αν όχι, περιγράψτε τη ζωή όποιου

**επαγγελματία προτιμάτε και
εξηγήστε την εξάρτησή του από την
υπόλοιπη κοινωνία.**

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΖΩΗΣ

**Νίκος Χουλιάρης,
*Η θερμή ερημιά της ζωής***

Τα οκτώ κείμενα που περιλαμβάνονται σε αυτή την ενότητα θίγουν πολλά κοινωνικά προβλήματα που απασχολούν την εποχή μας. Τα επτά κείμενα προέρχονται από Έλληνες συγγραφείς και αναφέρονται σε ατομικά και συλλογικά προβλήματα της μεταπολεμικής, της νεότερης και της σημερινής κοινωνίας. Προηγείται ένα τραγούδι του Διονύση Σαββόπουλου, που

μιλά για την αμηχανία των ενηλίκων να εξηγήσουν την εικόνα του σύγχρονου κόσμου στα παιδιά. Συνεχίζοντας, ερχόμαστε σε επαφή με κάποια από τα διαχρονικά και σύγχρονα προβλήματα που δυσκολεύουν την καθημερινή ζωή και τις κοινωνικές μας σχέσεις. Εκτός από τα καθημερινά προβλήματα που παρουσιάζει η ζωή στην πόλη, παρακολουθούμε τη γένεση και την εκδήλωση δυσάρεστων φαινομένων, όπως η παθητικότητα, η ανεργία, η καταστροφή του περιβάλλοντος και η κοινωνική απομόνωση, τα οποία αποτελούν το σύγχρονο «λαβύρινθο» για τους νέους της εποχής μας. Το απόσπασμα από το μυθιστόρημα της Εντίτα Μόρρις αναφέρεται στις οδυνηρές ψυχοσωματικές συνέπειες που είχε

η πρώτη ατομική έκρηξη στη Χιροσίμα (1945). Ο πόλεμος, οι κίνδυνοι από τη χρήση της πυρηνικής ενέργειας, η μονομερής ανάπτυξη του υλικοτεχνικού πολιτισμού εξακολουθούν να είναι μερικές από τις αγιάτρευτες πληγές της εποχής μας, για τη θεραπεία των οποίων απαιτούνται η ατομική ευαισθητοποίηση και οι κοινωνικοί μας αγώνες

ΔΙΟΝΥΣΗΣ ΣΑΒΒΟΠΟΥΛΟΣ

Τι έπαιξα στο Λαύριο

Στο παρακάτω τραγούδι του από το δίσκο Ρεζέρβα (1979) ο Διονύσης Σαββόπουλος δεν κρύβει την αμηχανία του για το ρόλο του ως τραγουδοποιού, όταν πρόκειται να απευθυνθεί στα παιδιά που ζουν στην υποβαθμισμένη περιοχή του Λαυρίου.

Δεν ξέρω τι να παίξω στα παιδιά στην αγορά στο Λαύριο είμαι μεγάλος με τιράντες και γυαλιά κι όλο φοβάμαι το αύριο. Πώς να κρυφτείς απ' τα παιδιά έτσι κι αλλιώς τα ξέρουν όλα και μας κοιτάζουν με μάτια σαν κι αυτά όταν ξυπνούν στις δύο η ώρα

**Ζούμε μέσα σ' ένα όνειρο που τρίζει
σαν το ξύλινο ποδάρι**

της γιαγιάς μας

**Μα ο χρόνος ο αληθινός
σαν μικρό παιδί είναι εξόριστος**

**Μα ο χρόνος ο αληθινός
είναι ο γιος μας ο μεγάλος**

κι ο μικρός

**Δεν ξέρω τι να παίξω στα παιδιά
μα ούτε και στους μεγάλους
πάει καιρός που έχω μάθει ξαφνικά
πως είμαι ασχημοπαπαγάλος.**

**Πώς να τα κρύψεις όλα αυτά
έτσι κι αλλιώς τα ξέρουν όλοι
και σε κοιτάζουν με μάτια**

σαν κι αυτά

όταν γυρνάς μέσα στην πόλη

**Δ. Σαββόπουλος, *Η σούμα*,
1963-2003, Ιανός**

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1 Ποιες λέξεις προσδιορίζουν την εικόνα και τη στάση του τραγουδοποιού; Σε ποιες ενέργειες του πιστεύετε ότι δίνει μεγαλύτερη βαρύτητα και γιατί;

2 Πώς αντιμετωπίζει το αύριο ο ομιλητής και τι δείχνει η αναφορά του στον «αληθινό χρόνο»;

3 Τι θα θέλατε εσείς να πει ο ομιλητής στα παιδιά και στους μεγάλους; Γράψτε εσείς αυτά που δε λέει ο Σαββόπουλος, δίνοντας μια εξήγηση για την αμήχανη σιωπή του.

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

♦ Χωριστείτε σε ομάδες και συγκεντρώστε τραγούδια με κοινωνικό προβληματισμό γύρω από παλαιότερα και σύγχρονα κοινωνικά προβλήματα. Με Βάση το υλικό που θα συγκεντρώσετε, ερευνήστε ποια προβλήματα απασχολούν περισσότερο τους ανθρώπους κάθε εποχής, αναζητώντας παράλληλα τις αιτίες κάθε κοινωνικού φαινομένου. Επιλέξτε αντιπροσωπευτικά τραγούδια, ακούστε τα στην τάξη και συζητήστε με τους συμμαθητές σας τα πορίσματα της έρευνας σας.

◆ Ο ζωγράφος Κωνσταντίνος Μαλέας απεικόνισε το Λαύριο γύρω στα 1920 (Βλ. εικόνα). Ποια σχέση έχει το σύγχρονο Λαύριο, στο οποίο αναφέρεται ο Σαββόπουλος, με το ειδυλλιακό τοπίο του Μαλέα;

Κωνσταντίνος Μαλέας, *Λαύριο*

ΜΑΡΙΑ ΙΟΡΔΑΝΙΔΟΥ

Στην εποχή του τσιμέντου και της πολυκατοικίας

Η αστική καθημερινότητα της σύγχρονης εποχής μέσα στην οποία κυριαρχούν το τσιμέντο και οι πολυκατοικίες είναι το θέμα με το οποίο ασχολήθηκε η Μαρία Ιορδανίδου στο τελευταίο της πεζογράφημα Η αυλή μας (1981). Το παρακάτω απόσπασμα προέρχεται από την αρχή του βιβλίου και είναι σε μεγάλο βαθμό αυτοβιογραφικό. Η ηλικιωμένη Κωνσταντινουπολίτισσα συγγραφέας ζει πια σε πολυκατοικία, όπου βιώνει όλα τα προβλήματα της κοινής ζωής, τις ενοχλήσεις από τα άλλα διαμερίσματα και την ψυχική αποξένωση των ενοίκων.

Ζούμε στην εποχή του τσιμέντου και της πολυκατοικίας.

Κι εγώ τώρα κάθουμαι σε πολυκατοικία. Έχω ένα εσωτερικό δωάρι στον τρίτο όροφο. Εσωτερικά τα λένε τώρα τα διαμερίσματα που δε βλέπουν στο δρόμο αλλά στην αυλή. Μα και η αυλή πια δε λέγεται αυλή αλλά ακάλυπτος χώρος.

Στις περισσότερες απ' αυτές τις πολυκατοικίες, που χτίζονται η μια ύστερα απ' την άλλη, σπάνια θα δεις παράθυρο. Είναι όλο μπαλκονόπορτες και βγαίνουν σ' ένα μπαλκόνι που ζώνει την πολυκατοικία ένα γύρο και θυμίζει κατάστρωμα βαποριού. Έτσι λοιπόν, μπαλκονόπορτα και κάμαρα, και η κάθε κάμαρα μοιάζει διάδρομος. Πώς επιπλώνεται, πώς κατοικείται αυτός ο χώρος, δεν έχεις ανάγκη να το σκεφτείς εσύ. Το αποφάσισε προκαταβολικά

ο αρχιτέκτονας. Σου έβαλε την πρίζα για την τηλεόραση εκεί που πρέπει να την τοποθετήσεις, σου έβαλε τις απλίες* εκεί που θα μπει το «καθιστικό», δηλαδή ο καναπές, το χαμηλό τραπέζι και οι δυο τεράστιες πολυθρόνες της μόδας.

Δεν υπάρχει κατάλληλη γωνιά για να εγκαταστήσει η νοικοκυρά την «κόχη» της. Εκεί που θα κουρνιαώσει* να πιει το καφεδάκι της, να πάρει τη γάτα στην αγκαλιά της, και να αφουγκραστεί* την ανάσα του σπιτιού της. Ίσως γι' αυτό η σημερινή γυναίκα δεν αγαπά το σπίτι της. Ξένο πράμα. Όλα τυποποιημένα,

*απλίες: φωτιστικά που στερεώνονται στον τοίχο

*θα κουρνιαώσει: θα κάτσει ήσυχα, θα ηρεμήσει

*να αφουγκραστεί: να ακούσει

όλα προμελετημένα.* Η απόσταση που μπορείς να απλώσεις το πόδι σου και το χέρι σου. Πόσο πρέπει να σκύψεις το κεφάλι σου όταν σηκώνεσαι όρθιος μέσα στην μπανιέρα, έτσι που να μην κουτουλήσεις στο σώμα του καλοριφέρ που κρέμεται στον τοίχο.

Αλλάζουν οι καιροί, αλλάζουν και οι άνθρωποι. Μέσα στις πολυκατοικίες οι άνθρωποι γίνανε αγγλοπρεπείς.* Βλέπεις κάποιον στη σκάλα ή στο ασανσέρ και δε σε χαιρετά. Στέκεται μπροστά σου σαν κολόνα πάγου, φοβάσαι να τον χαιρετήσεις κι εσύ. Δεν ξέρεις καλά καλά

*προμελετημένα: σχεδιασμένα και προαποφασισμένα

*αγγλοπρεπείς: απέκτησαν ξενικές συνήθειες, έγιναν τυπικοί

συγκάτοικος είναι ή ξένος. Έχασαν οι Ρωμιοί τη ρωμιοσύνη τους.

Τα μούτρα των συγκατοίκων μου ας μην τα ξέρω. Ξέρω όμως τη φωνή τους, το βήχα τους. Ξέρω της διπλανής μου τον αναστεναγμό και το βογκητό. Βογκά τα βράδια όταν πέφτει στο κρεβάτι της, βογκά και τη νύχτα. Φαίνεται πως έχει άλατα στις κλειδώσεις της και πονεί. Κάθε πρωί στις έξι ακούω το ξυπνητήρι της. Όλα αυτά ακούονται γιατί το κρεβάτι της είναι δίπλα στο δικό μου και μας χωρίζει ένας τοίχος.

Από το λουτροκαμπινέ συνορεύω με το διαμέρισμα που η πόρτα του είναι απέναντι στην πόρτα του δικού μου διαμερίσματος.

Εκεί πάλι ακούς σπαραχτικές φωνές παιδιού. Κάθε πρωί η μητέρα του προσπαθεί να το ντύσει, εκείνο,

**Αλέκος
Κοντόπουλος,
Αθήνα**

αγουροξυπνημένο, αμύνεται, και φαίνεται πως το δέρνει.

– Κυρία μου, φωνάζω εγώ από το παράθυρο του μπάνιου, αφήστε το παιδί να ηρεμήσει. Είναι σε ηλικία που πρέπει να μάθει να ντύνεται μόνο του.

– Τι λες, κυρά μου; φωνάζει έξαλλη από μέσα η μητέρα. Εγώ πρέπει στις οχτώ να είμαι στη δουλειά μου. Ήρθε και το αυτοκίνητο του σχο-

λείου να την πάρει, δεν το ακούτε στο δρόμο που κορνάρει;

Πραγματικά, από το δρόμο ακούγεται το μπικ–μπικ του αυτοκινήτου. Δε μίλησα. Ήξερα από την Παναγιώτα την καθαρίστρια πως η μητέρα και ο πατέρας ήταν τραπεζικοί υπάλληλοι.

Λίγες ώρες ησυχία, και το μεσημέρι πάλι φωνές παιδιού. Το αυτοκίνητο του σχολείου έφτασε, όμως η μητέρα άργησε, και ο σωφέρ δεν μπορεί ν' αφήσει το παιδί στο πεζοδρόμιο. Το παίρνει μαζί του και ξεκινά. Το παιδί από μέσα ωρύεται*

Για κανένα μήνα ησύχασα όταν το αντρόγυνο πήρε την άδεια του την καλοκαιρινή. Ξεκίνησαν οι δυο με τ' αυτοκίνητό τους για το εξωτερικό και το κοριτσάκι το άφησαν

*ωρύεται: κλαίει και κραυγάζει

στη γιαγιά του που έμενε στο Χαϊδάρι. Μια μέρα, από τις φωνές του παιδιού και της μητέρας, κατάλαβα πως η άδεια τελείωσε. Γύρισαν πίσω. Ακούω ένα βράδυ σπαραχτικές φωνές παιδιού, φωνές πόνου.

– Φά’ το! φά’ το είπα! Δεν το τρως;
Σε λίγο η σπαραχτική φωνή πάλι.

– Άνοιξε το στόμα σου! Θα σε μπατσίσω!

Και πάλι η φωνή.

Δε βάσταξα. Πετιέμαι έξω, μ’ αρπάζει η Νέλλη,* με τραβοκοπά.

– Πού πας;

– Πάω να πιάσω την πόρτα τους με τις κλοτσιές. Άσε με.

– Τρελάθηκες;

Ναι, πραγματικά τρελάθηκα.

Σκέφτομαι σε ποιον ν’ αποταθώ.*

*Νέλλη: η κόρη της αφηγήτριας

*ν’ αποταθώ: να απευθυνθώ

Στην Αστυνομία; Σε κανένα σύλλογο; Φωνάζω την Παναγιώτα και τη ρωτώ τι συμβαίνει.

– Το παιδάκι από τον καιρό που γύρισαν πίσω δεν τρώει τίποτα. Έγινε πετσί και κόκαλο. Το κακόμαθε η γιαγιά του φαίνεται.

Οι Γάλλοι λένε: Les enfants, quand ils sont petits, ils nous aiment. Quand ils grandissent, ils nous jugent, et parfois ils nous pardonnent, Τα παιδιά, όταν είναι μικρά μας αγαπάνε, όταν μεγαλώνουν μας κρίνουνε, και καμιά φορά μάς συγχωρούνε.

Αυτή η μικρούλα, φαίνεται, μεγάλωσε πριν από την ώρα της, έκρινε τη μητέρα της και δεν τη συγχώρεσε ούτε για το ξύλο ούτε για την εγκατάλειψη. Την εκδικείται, πώς αλλιώς μπορεί να την εκδικηθεί. Έχουν την αξιοπρέπειά τους και τα παιδιά.

Η ζωή μου μέσα σ' αυτή την πολυκατοικία είχε καταντήσει αφόρητη. Ευτυχώς όμως η οικογένεια αγόρασε δικό της διαμέρισμα και μετακόμισε. Το διαμέρισμα ξανανοικιάστηκε πολύ γρήγορα. Το έπιασε ένας εργένης και ησυχάσαμε.

**Μ. Ιορδανίδου, *Η αυλή μας*,
Βιβλιοπωλείον της Εστίας**

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1 Ποια χαρακτηριστικά γνωρίσματα έχουν τα διαμερίσματα των σύγχρονων πολυκατοικιών, εξαιτίας των οποίων η Ιορδανίδου θεωρεί ότι «η σημερινή γυναίκα δεν αγαπά το σπίτι της»;

2 «Έχασαν οι Ρωμιοί τη ρωμιοσύνη τους». Αφού διαβάσετε προσεκτικά όλη την παράγραφο, σχολιάστε τη σημασία αυτής της άποψης και εξηγήστε τι δηλώνει η έννοια «ρωμιοσύνη» για τη συγγραφέα.

3 Η αφηγήτρια ενδιαφέρεται πολύ για την ανατροφή που δίνει στο παιδί της η γυναίκα του διπλανού διαμερίσματος. Πώς κρίνετε την παρέμβαση της και τα σχόλια που κάνει; Ποια γνωρίσματα του χαρακτήρα της αποκαλύπτει αυτή η κριτική στάση;

4 Περιγράψτε με λίγες χαρακτηριστικές λέξεις το σύγχρονο τρόπο ζωής στα αστικά κέντρα.

5 Χωρίστε το κείμενο σε ενότητες προσθέτοντας ενδεικτικούς πλαγιότιτλους σε καθεμιά από αυτές.

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

- ◆ Προσπαθήστε να αποτυπώσετε την κάτοψη ενός σύγχρονου διαμερίσματος, τοποθετώντας τα έπιπλα σύμφωνα με την περιγραφή της αφηγήτριας. Σε ένα ίδιο σχέδιο τοποθετήστε τα έπιπλα σύμφωνα με το δικό σας γούστο.
- ◆ Οργανώστε μια έρευνα ανάμεσα στα παιδιά της ηλικίας ή της τάξης σας σχετικά με τον τρόπο και τις συνθήκες μέσα στις οποίες πέρασαν την προσχολική τους ηλικία. Ποια είναι τα συμπεράσματά σας, με Βάση τα στατιστικά στοιχεία αυτής της έρευνας;

ΜΕΝΗΣ ΚΟΥΜΑΝΤΑΡΕΑΣ

Γραφείον ευρέσεως εργασίας

Ο Αναστάσης είναι ένας νέος που ζει στην Αθήνα στα μέσα της δεκαετίας του 1950, ο οποίος νιώθει ξεκομμένος από την οικογένεια και τον κοινωνικό του περίγυρο. Σε αυτό το απόσπασμα από Τα μηχανάκια, την πρώτη συλλογή διηγημάτων του μεταπολεμικού πεζογράφου Μένη Κουμανταρέα, ο Αναστάσης αποφασίζει να ψάξει για δουλειά.

Την άλλη μέρα ξύπνησε πρωί, ελαφρύς σαν πούπουλο. Πλύθηκε, ντύθηκε, άρπαξε μια φέτα βουτυρωμένο ψωμί και χύθηκε στους δρόμους. Περπάτησε με το κεφάλι ψηλά, χαμογέλασε στο

φούρναρη που τον καλημέρισε κι έστειλε στον κουρέα του ένα φιλικό χαιρετισμό –γρήγορα θα τον είχε πάλι πελάτη. Βάδισε κάμποσο, ώσπου βγήκε στη λεωφόρο. Τα δέντρα εκεί πρασίνιζαν, κουρεμένα και φυτεμένα με τάξη πάνω στο πεζοδρόμιο, κρατώντας το ένα τον ώμο τ' αλλουνού, σαν στοιχισμένοι μαθητές την ώρα της γυμναστικής. Χάρηκε που ο δρόμος στις γωνιές δεν είχε αποθηκέψει σκουπίδια. Φαντάστηκε τους σκουπιδιάρηδες αγγελους να δροσίζουν το πρόσωπο της πολιτείας με φρέσκο ποτιστικό νερό. Το φως της μέρας ήταν πεντακάθαρο, λες και το είχαν αλλάξει σήμερα. Περνούσε πάνω στο μάγουλο του δρόμου σαν ακονισμένο ξυράφι. Τ' αυτοκίνητα φαρδιά, με καλογουαλισμένα φτερά και συντηρημένες λαμαρίνες,

κυλούσαν πάνω στην άσφαλτο χωρίς να την πληγώνουν. Κι ο τροχαίος* στη μέση του δρόμου με την κολλαρισμένη στολή του, το κράνος του που φεγγοβολούσε, φαινόταν να πιάνει τ' αυτοκίνητα από μια αόρατη κλωστή. Ως κι οι κοπέλες ήταν διαφορετικές σήμερα, ξυπνημένες θαρρείς από ύπνο θανάτου που τις είχε σκεπάσει με καινούριο πρόσωπο. Τ' αγόρια είχαν παντελόνια στην τρίχα κι έναν αέρα αυτοπεποίθησης. Άλλοι κρατούσαν την τσάντα του σχολείου, κι άλλοι τα σύνεργα της δουλειάς· οι εργάτες το κολατσό τους τυλιγμένο σε μια πετσέτα. Κι οι γέροι είχαν έναν τρόπο να τον κοιτάζουν λες κι ακόμα θυμόντουσαν πως είχαν

*τροχαίος: ο αστυνομικός της Τροχαίας

περάσει από νέοι. Ο Αναστασης πήδησε σ' ένα λεωφορείο. Χαμογέλασε στον εισπράχτορα που του έκοψε εισιτήριο και του έδωσε μια θέση που περίσσευε. Απ' το παράθυρο τα σπίτια, με τα σεντόνια γεμάτα ύπνο ακόμα, έφευγαν προς τα πίσω. Ο ήλιος τα τίναζε με τις άταχτες αχτίδες του. Ένα μικρό αγόρι φάνηκε να κυνηγά το λεωφορείο. Όχι για να το προφτάσει στη στάση, μα για να πηδήξει στον προφυλακτήρα. Όταν κατόρθωσε να το φτάσει και να κρεμαστεί, ο εισπράχτορας σηκώθηκε από τη θέση του και του χτύπησε θυμωμένα το τζάμι. «Μπρος, δίνε του». Το παιδί έμεινε για λίγο κοιτάζοντας τον εισπράχτορα. Τα χέρια του ήταν πολύ λιγνά, το πρόσωπο του χλομό, κρατιόταν με κόπο. Έπειτα έβγαλε στον εισπράχτορα τη

γλώσσα του. Την ίδια στιγμή, τρομαγμένο, άφησε τα χέρια του να ξεφύγουν και πήδησε χάμω. Ο Αναστασης είδε το αγόρι να χάνεται στη στροφή του δρόμου. Είχε ακόμα μπρος στα μάτια του τα χέρια του, λιγνά, που πάλευαν να κρατηθούν. Κατέβηκε στην επόμενη στάση. Περπάτησε κοιτάζοντας τα σπίτια και τους αριθμούς. Ύστερα στάθηκε μπροστά σε μια είσοδο μεγάρου. Διάβασε μια ταμπέλα με κεφαλαία ξεθωριασμένα: **ΓΡΑΦΕΙΟΝ ΕΥΡΕΣΕΩΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ.** Δίστασε, έπειτα προχώρησε, μπήκε κι άρχισε ν' ανεβαίνει τις σκάλες. Ήταν ατέλειωτες να τις ανεβεί κανείς, μα του άρεσαν. Του άρεσε καθετί που ψήλωνε, που τον ανέβαζε. Όπως τα γράμματα στην αρχή μιας ταινίας. Έφτασε στο έβδομο πάτωμα, έψαξε, ρώτησε, τέλος

χτύπησε μια πόρτα. Επειδή δεν πήρε απάντηση, άνοιξε και γλίστρησε αθόρυβα στο εσωτερικό. Στο βάθος της κάμαρης μια κοπέλα έγγραφε στη γραφομηχανή. Ούτε που σήκωσε τα μάτια της πάνω του. Έγραφε σαν υπνωτισμένη. Χρειάστηκε να πάει να σταθεί πολύ κοντά της για να τότε δει. Είχε δυο μάτια κλουβισμένα* σε χοντρούς φακούς, που έμοιαζαν ν' αποστειρώνουν το φως. Σαν δυο ψάρια μέσα στη γυάλα τους. Ύστερα η μηχανή έπαψε απότομα. «Μια στιγμή παρακαλώ». Άνοιξε την πόρτα του διπλανού γραφείου και χώθηκε μέσα. Ξαναγύρισε σχεδόν αμέσως και του είπε με την

*κλουβισμένα: οι φακοί των γυαλιών παρομοιάζονται με κλουβί των ματιών της δακτυλογράφου

**Νίκος Χατζηκυριάκος – Γκίκας,
*Η ανοιχτή πόρτα***

ίδια απaráλλαχτη φωνή, που έμοιαζε τυπωμένη σε κορδέλα μαγνητοφώνου.* «Περιμένετε παρακαλώ. Ο κύριος Διευθυντής είναι απησχολημένος». Ξανάπιασε το γράψιμο. Τα μάτια της δεν κοίταζαν καθόλου τα πλήκτρα.

* τυπωμένη σε κορδέλα μαγνητοφώνου: ηχογραφημένη

Ήταν από τις τυφλές δακτυλογράφους.* Ο θόρυβος της μηχανής είχε αποκτήσει τώρα μιαν ένταση και μια πυκνότητα, σα να στριφογύριζε κανένα ελικόπτερο πάνω από το κεφάλι του Ανασταση. Άθελα του χαμήλωσε για να προστατευθεί. Έπεσε σε μια καρέκλα. Προσπάθησε να κρατηθεί ακίνητος, μα κάθε φορά που η κοπέλα πατούσε κανένα πλήκτρο δυνατότερα, τα πόδια του έφευγαν προς τα μπρος, σα να τα βαρούσε κανένας γιατρός με σφυράκι. Ήθελε να τη διακόψει, να της πει πως δεν πείραζε που ο Διευθυντής ήταν απασχολημένος, και ότι θα μπορούσε να ξαναπεράσει. Κι αύριο μέρα ήταν. Μα δεν έβρισκε τρόπο να της μιλήσει.

*τυφλές δακτυλογράφοι: όσες δακτυλογραφούν με τυφλό σύστημα

Επειδή δεν μπορούσε να μιλά, να κάθεται ακίνητος, να περιμένει, σηκώθηκε και πήγε στο παράθυρο. Ήταν ένα στενό, δυτικό παράθυρο. Έσκυψε να δει κάτω και ζαλίστηκε. Τον χώριζαν από το έδαφος εφτά ψηλά, θεόρατα πατώματα. Ο αστυφύλακας της τροχαίας ήταν μια τελεία. Το κράνος βουλιαγμένο κάτω από τον ήλιο, οι κλωστές στα χέρια του σπασμένες. Ξαφνικά τον Ανασταση τον έπιασε το στομάχι του. Σταύρωσε τα χέρια του γύρω στη μέση κι έσκυψε το κεφάλι. Τα πλήκτρα της μηχανής δούλευαν σε ρυθμό πολυβόλου. Αμέσως ύστερα, ο γνώριμος πονοκέφαλος σφίχτηκε γύρω στο κεφάλι του σαν αρραβώνας.* Άφησε το στομάχι του κι έπιασε το κεφάλι του. Μα ο πόνος,

*αρραβώνας: δαχτυλίδι αρραβώνα

επιδέξιος ξιφομάχος, τον χτυπούσε
ύπουλα στο αφύλαχτο μέρος.
Κοίταξε με αγωνία την κοπέλα.
Έγραφε ίσια, μονοκόμματα, με τα
κλουβισμένα μάτια της σκλαβωμένα
πάνω στο χαρτί. Μόνο ο κύλινδρος
της μηχανής μετατοπιζόταν ολοένα
κι αριστερότερα έχοντας μια τάση
να τρυπήσει τον τοίχο και να περά-
σει στο γραφείο του διευθυντή. Ο
Αναστασης έκανε μερικά βήματα
πίσω, κι ήρθε να στηριχθεί πάνω
στην πόρτα. Για μερικά δευτερό-
λεπτα έμεινε εκεί με το πρόσωπο
τσαλακωμένο, τα χέρια κλεισμένα
σε γροθιές. Ύστερα έκανε απότομη
στροφή, άνοιξε την πόρτα κι,
αφήνοντας την ορθάνοιχτη,
πετάχτηκε έξω.

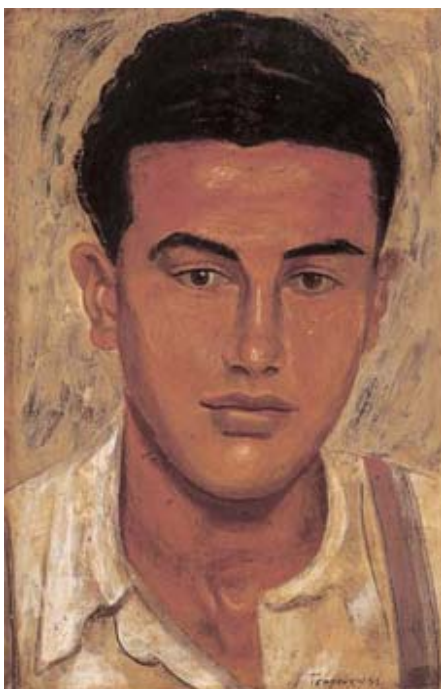
Μ. Κουμανταρέας, *Τα μηχανάκια*,
Κέδρος

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

- 1** Με ποια διάθεση ξύπνησε το πρωί ο Ανάστασης και πώς την αποδίδει ο συγγραφέας;
- 2** Περιγράψτε το Γραφείο Εργασίας στο οποίο απευθύνθηκε ο Ανάστασης, με έμφαση στην εικόνα της δακτυλογράφου που συνάντησε.
- 3** Πώς δικαιολογείται ο σωματικός πόνος που κατέλαβε τον Ανάσταση στο Γραφείο Εργασίας;
- 4** Βρείτε τις παρομοιώσεις του κειμένου και σχολιάστε τη σημασία τους.

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

- ◆ Περιγράψτε μια δική σας επίσκεψη σε ένα γραφείο ή άλλο χώρο εργασίας, με έμφαση στις εικόνες του χώρου και των εργαζομένων σε αυτόν.
- ◆ Απευθυνθείτε σε εργαζόμενους ή άνεργους νέους και πάρτε τους συνέντευξη σχετικά με τις δυσκολίες που αντιμετώπισαν ή αντιμετωπίζουν στην εξεύρεση εργασίας.

Γιάννης
Τσαρούχης,
Κεφάλι νέου

ΤΑΣΟΣ ΚΑΛΟΥΤΣΑΣ

Με το λεωφορείο

Στο παρακάτω διήγημα, που περιλαμβάνεται στο βιβλίο του Τ. Καλούτσα, Το καινούριο αμάξι (1995), ο κύριος Μ., αστυνομικός διευθυντής των ΜΑΤ στη Θεσσαλονίκη, παρατηρεί τους συνεπιβάτες του στο αστικό λεωφορείο, οι οποίοι στην πλειονότητά τους είναι πρόσφυγες. Ο κύριος Μ. σχηματίζει έτσι μια άμεση εικόνα της κοινωνικής πραγματικότητας και προβληματίζεται θετικά για τη συνύπαρξη και τη θέση αυτών των (κοινωνικά και πολιτισμικά) διαφορετικών ομάδων που ζουν και εργάζονται στην πατρίδα μας.

Τηλεφώνησε στη γυναίκα του ότι, λόγω μιας ξαφνικής βλάβης που έπαθε το αμάξι τους – είχε σπάσει η ντίζα του συμπλέκτη –, θα πήγαινε με το λεωφορείο. Λίγο αργότερα, ο κύριος Μ., αστυνομικός διευθυντής των ΜΑΤ,* που διένυε το μεσοδιάστημα των καλοκαιρινών του διακοπών, ξεκινούσε μες στο καταμεσήμερο για το παραθαλάσσιο προάστιο στ’ ανατολικά της πόλης.

Στην αφετηρία ο υπάλληλος, υπομειδιώντας σαρκαστικά*, του έκανε νόημα να στριμωχτεί στην ουρά, όπου τον πήρε αμέσως σβάρνα*

*ΜΑΤ: ειδικές μονάδες της Αστυνομίας, με στόχο την αποκατάσταση της τάξης *υπομειδιώντας σαρκαστικά: χαμογελώντας κρυφά ή αδιόρατα, με ειρωνεία *τον πήρε σβάρνα: τον παρέσυρε

ένα πολυθόρυβο τσούρμο ανθρώπων. Ο κύριος Μ., που είχε πολλά χρόνια να πατήσει το πόδι του σε λεωφορείο αυτής της γραμμής, ένιωσε τον εαυτό του να υφαρπάζεται, ν' ανυψώνεται από 'να δυνατό κύμα και τέλος να ξεβράζεται, ζουλιγμένος στη μέση του ανθρωποσωρού, μπροστά στον εισπράχτορα.

Έπιασε το αυτί του τη σιγανή φωνή μιας γυναίκας, που παραπονιόταν δίπλα του πως οι μυρωδιές του ιδρώτα τής έφερναν ξινίλα, κι έβαλε το χέρι του πάνω στις μεγάλες σταμπες που είχαν ποτίσει το πουκάμισό του, σα να 'θελε να τις κρύψει.

Μετά το πρώτο ξάφνιασμα, άρχισε τις σκέψεις. Όλο αυτό το ανθρωπολόι γύρω του το αποτελούσαν, χωρίς αμφιβολία, πρόσφυγες. Τους γνώριζε από την κοψιά τους, διάβαζε τις φάτσες

τους, άκουγε τις φωνές τους. Τον έσπρωξαν κι άλλο και προχώρησε στο βάθος. Πήρε το μάτι του μια άδεια θέση, βιάστηκε να κάτσει, αλλά την τελευταία στιγμή είδε πεταγμένο πάνω στο κάθισμα ένα τσαλακωμένο πεντακοσάρικο. «Κάθονται», του είπε κοφτά ένας τύπος, με τετράγωνο σαγόνι. Χειρονομούσε σ' ένα φίλο του, πίσω του, κι εκείνος τού έγνεφε συνωμοτικά. Ο κύριος Μ. κούνησε το κεφάλι του και κρεμάστηκε από τα λουριά πάνω από την καπαρωμένη* θέση. Του ερχόταν να γελάσει.

Σκέφτηκε το μάκρος της διαδρομής και τα γόνατα του λύγισαν. Θα μπορούσε ασφαλώς να επικαλεστεί την κοινή λογική ή οτιδήποτε άλλο (κάτι θα έβρισκε), για να αποδείξει

*καπαρωμένη: εξασφαλισμένη

στον τύπο με το ταυρίσιο κορμί ότι αυτό που έκανε δεν ήταν σωστό. Κάποιος άλλος στη θέση του μπορεί και να νευρίαζε ή, στην ανάγκη, να έκανε ακόμα και χρήση του αξιώματος του, όμως ο κύριος Μ., μόνο που του πέρασε αυτή η σκέψη, ένιωσε αλλεργία. Ποτέ δε θα έπεφτε τόσο χαμηλά. Στο κάτω κάτω, έβρισκε τη συμπεριφορά του πρόσφυγα γνήσια ρωμείκη και μάλλον διασκεδαστική. [...] Έτσι, περίμενε υπομονετικά, κι όταν ο χοντρολαίμης φίλος του εμφανίστηκε, παραμέρισε για να καθίσει, κι ας ήταν αρκετά χρόνια νεότερός του.

Σε λίγο ξεκίνησαν. Μπροστά του, στο σημείο που βρισκόταν η φυσούνα του λεωφορείου, μια ζωηρή παρέα νεαρών σχημάτιζε κύκλο. Μελετούσε τα ρούχα τους, τις κινήσεις, τις εκφράσεις του προσώπου

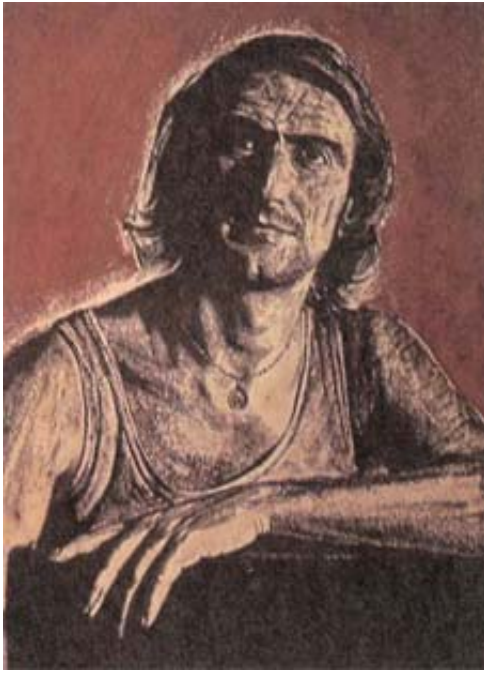
τους, που άλλαζαν διαρκώς. Οι περισσότεροι φορούσαν φτηνά πουκάμισα, σκούρα ή πολύχρωμα, που κρέμονταν έξω από τα παντελόνια, ή τα φαρδιά σαλβάρια* τους, μακό σταμπωτά μπλουζάκια και ξώφτερνα πέδιλα ή σαγιονάρες. Πιαστήκανε στις πλάκες και τα χωρατά. Ένα τεράστιο μαγνητόφωνο που κουβαλούσε κάποιος στον ώμο του, έπαιζε σαν δαιμονισμένο αμερικάνικη χορευτική μουσική. [...]

Από πού είχαν ξεφυτρώσει όλα αυτά τα παιδιά, αυτός ο καινούριος κόσμος, αναρωτιόταν συχνά. Πολλούς τους φόβιζε η κατάσταση που είχε δημιουργηθεί ξαφνικά, τα τελευταία χρόνια. Άλλοι πάλι λέγαν πως ήταν φυσιολογικά αναμενόμενο

*σαλβάρια: φαρδιά παντελόνια ασιατικής προέλευσης

αυτό το ορμητικό προσφυγικό ξέσπασμα,* ύστερα από τις αλλαγές και όλη την ανακατωσιά στις ανατολικές χώρες. Πιο αναμενόμενο μάλιστα από άλλοτε – γιατί δεν ήταν, βέβαια, ιστορικά άγνωστο το φαινόμενο. Το θέμα ωστόσο ήταν άλλο, σκεφτόταν ο κύριος Μ., που παρακολουθούσε τα γεγονότα ως θεατής, και δε διέθετε κανένα άλλο

***το ορμητικό προσφυγικό ξέσπασμα**: μετά την κατάρρευση των καθεστώτων στις ανατολικές χώρες (1991), μεγάλες ομάδες προσφύγων κατέφυγαν κυρίως σε γειτονικές ευρωπαϊκές χώρες, με σκοπό την εύρεση εργασίας. Στην Ελλάδα, και ιδιαίτερα στη Μακεδονία, εγκαταστάθηκαν πολλοί Έλληνες από τα ρωσικά παράλια του Εύξεινου Πόντου

**Παναγιώτης
Γράββαλος,
Κεφάλι νέου**

ιδιαίτερο τεκμήριο φυλετικής συγγένειας μαζί τους. Ποιος ή ποιοι μπόρεσαν να ψυχανεμιστούν, όταν έπρεπε, τις συνέπειες, ώστε να προλάβουν, έγκαιρα, να κάνουν κάτι; Κι αυτά που έγιναν έστω μετά, ήταν όσα έπρεπε να γίνουν; Και τι θα γινόταν τώρα με αυτά τα παιδιά που ψάχναν στα τυφλά μια θέση στον ήλιο, μια δουλειά, μια ταυτότητα;

Έβλεπε το προσφυγικό κύμα που φούσκωνε κι έσκαζε γλείφοντας τις

παρυφές* της πόλης, μα σταματούσε εκεί, χωρίς να καταφέρνει να γλιστρήσει και στο εσωτερικό της, στη ζωή της. Η κοινωνία αυτής της πόλης έμοιαζε να περιφρουρεί ζηλότυπα τα άδυτά* της, ενώ κρατούσε για τους πρόσφυγες κλειστή ακόμα και την πίσω πόρτα. Στη γειτονιά του είχανε πιάσει όλα τα υπόγεια, μέχρι και το ρημαδιακό* της γωνίας, με τους μισογκρεμισμένους σοβάδες, και αργά το σούρουπο, βγάζαν στο κατώφλι τους μια δυο καρέκλες ή κάθονταν στο κότσι δίπλα στο πεζοδρόμιο και κουβέντιαζαν ώρες ατέλειωτες για

*παρυφές: άκρα, όρια

*άδυτα: χώρος που δεν μπορεί κανείς να προσεγγίσει *το ρημαδιακό: το ερειπωμένο

χαμαλοδουλειές.* Αν πέρναγες από μπροστά τους, σε κοίταζαν στα μάτια κι έλεγαν πρώτοι «καλησπέρα». Συχνά, πίσω από τα μισόκλειστα παράθυρα των σπιτιών τους ανέβαινε ένας σκοπός λυπητερός – τραγουδούσαν οι ίδιοι– ή έβαζαν στο πικάπ ένα αλέγρο* ρώσικο τραγούδι. Από τα δωμάτια, όπου κοίμιζαν τα παιδιά τους, αναδινόταν μια βαριά μυρωδιά υγρασίας και μούχλας. Κάποτε, θυμόταν ο κύριος Μ., έμενε κι εκείνος σε μια υπόγεια, πατωμένη κάμαρη που μύριζε μούχλα. Στο μεταξύ, όμως, η ελληνική κοινωνία είχε αλλάξει και μόνο αυτοί μοιάζανε τώρα σαν να

*χαμαλοδουλειές: διάφορες βαριές εργασίες στις οποίες απασχολούνται ευκαιριακά οι πρόσφυγες

*αλέγρο: ζωηρό, χαρούμενο

μην το είχανε πάρει χαμπάρι.
Δημιούργησαν τη νέα φτωχολογιά·
μπαίναν και στοιβάζονταν στ'
ανήλια υπόγεια και τις χθαμαλές
κάμαρες του αλλοτινού καιρού, απ'
όπου, λίγο πολύ, τα είχαν καταφέ-
ρει να ξεγλιστρήσουν οι ντόπιοι.

Μήπως πόσοι από τους τελευ-
ταίους δεν είχαν αποκτήσει στο
μεταξύ το δικό τους αυτοκινητάκι
και πόσοι τάχα ακόμη προτιμούσαν
να μπαίνουν στα λεωφορεία, για να
πάρουν το μπάνιο τους στα θολό-
νερα των προαστίων; Αυτό γινόταν
παλιά, όταν ο κύριος Μ. ήταν νεαρό
παιδί. Ήταν απόλαυση τότε να κά-
νεις τη διαδρομή, με το μοτοράκι,*
από τον Πύργο* στις απέναντι

*μοτοράκι: μικρό βενζινοκίνητο
σκάφος *Πύργος: ο Λευκός Πύργος
της Θεσσαλονίκης

ακτές, διασχίζοντας τα γαλανά νερά του κόλπου. Γιατί τότε ακόμη ήταν τόσο καθαρά, που μπορούσες να διακρίνεις στον πάτο τους τα τρόχαλα και τα κοχύλια. Ύστερα η πόλη άπλωσε τα πλοκάμια της, ξέρασε τη βρομιά της και τα νερά μαγαρίστηκαν* ως πέρα, το μεγάλο ακρωτήριο. Ο κόσμος άρχισε να πιστεύει πως κανένας βιολογικός* δε θα έκανε το θαύμα του, τα μπάνια αραίωσαν ή σταμάτησαν εντελώς για τους πολλούς, ας μπήκε η αστική συγκοινωνία ως την άλλη άκρη. Κι έπρεπε να περάσουν είκοσι χρόνια και παραπάνω –μερικοί εγκαταστάθηκαν

*μαγαρίστηκαν: μολύνθηκαν

*βιολογικός: ο βιολογικός καθαρισμός των λυμάτων της πόλης

κιάλας εδώ, βρίσκοντας τα νοίκια κοποχρονια –,* για να γνωρίσουν αυτές οι ακτές μια καινούρια άνοιξη. Καλά τους έλεγε αυτός παιδιά μιας άλλης εποχής. Στο μεταξύ οι ντόπιοι, από καιρό, είχαν σκαπετήσει* τον γήλοφο της Καρδίας και ξαμοληθεί προς τη Χαλκιδική.

Κρεμασμένος πάνω από τους ώμους του χοντρολαίμη πρόσφυγα, με το βλέμμα του να βουτάει στο πράσινο της Γεωργικής Σχολής, ο κύριος Μ. συλλογιζόταν τι έπρεπε να γίνει. Δεν είχε έτοιμη καμιά μαγική συνταγή, αλλά ήξερε πως έπρεπε να βρεθεί μια λύση. Οι άνθρωποι αυτοί έρχονταν σε μια χώρα που την

*τα νοίκια κοποχρονια: φτηνά ενοίκια *είχαν σκαπετήσει: είχαν περάσει την κορυφή υψώματος και είχαν εξαφανιστεί

έβλεπαν σαν πατρίδα τους και, λίγο πολύ, σαν επίγειο παράδεισο· οι συνθήκες όμως που αντιμετώπιζαν, τους έσπρωχναν συχνά στην απόγνωση, την πορνεία, τα ναρκωτικά. Δεν του άρεσε καθόλου να τους βλέπει γύρω του παρατημένους στο έλεος της τύχης τους, κακοπαθημένους ή κυνηγημένους. [...]

Μήπως παραήταν καλοπροαίρετος; αναρωτήθηκε και τίναξε με μια κίνηση το κεφάλι του προς τα πίσω. Ίσως, με όλη την κούραση του πάντως, ένιωθε άνετα ανάμεσά τους, υπομένοντας ευχάριστα την ασταμάτητη βαβούρα* τους. Ένας νεαρός προωθήθηκε δίπλα του, με δυο κοπέλες να τον ακολουθούν. Η μια μελαψή, με γυριστά ματόκλαδα, φορούσε ψάθινο καπέλο με μαύρη

*βαβούρα: φασαρία

κορδέλα κι ένα ψεύτικο άσπρο τριαντάφυλλο στο μπορ,* και κρεμιόταν στο μπράτσο του νεαρού. Παίρνανε ανοιχτά τη στροφή έξω από το αεροδρόμιο. Ξαφνικά του πέρασε μια σκέψη, από τις πιο παράξενες και εξωφρενικές που γεννιούνται συχνά μες στο μυαλό του. Αν κάτι συνέβαινε, κι έπρεπε αναγκαστικά, από 'δω και πέρα, να επιβιώσουν μόνοι τους, μακριά από τον υπόλοιπο κόσμο, οι επιβάτες αυτού του συγκεκριμένου λεωφορείου, τι θα γινόταν; Θα τα κατάφερναν άραγε να δημιουργήσουν και να συντηρήσουν έναν υγιή, αξιοπρεπή και αυτεξούσιο* πυρήνα ζωής; Παρόμοιες σκέψεις έκανε – ήταν φανερό

* μπορ: τμήμα του καπέλου που προεξέχει κυκλικά * αυτεξούσιος: ανεξάρτητος, αυτοτελής

– όταν καμιά φορά ένας οίστρος αισιοδοξίας, ρομαντικός κι ίσως γι' αυτό λιγάκι ανεδαφικός ή και ανώφελος, τον κυρίευε. Δεν μπόρεσε να μη θυμηθεί εδώ τα λόγια ενός παλιότερου σοφού κυβερνήτη του έθνους* που είχε πει, μιλώντας πάλι για τους πρόσφυγες, πως αποτελούν πληθυσμό που διαθέτει «υπέροχο ανθρώπινο υλικό». Ναι, συμφωνούσε κι αυτός, ασφαλώς θα τα κατάφερναν. Είχανε κάτι από την αρετή των προγόνων μέσα τους αυτά τα παιδιά. Είχαν τη νιότη και την υγεία, ας έκρυβαν τ' αθλητικά κορμιά τους μέσα σε άβολα ρούχα. Ενώ αυτός είχε αρχίσει να κάνει στομάχι. Το κοίταξε μια στιγμή μελαγχολικά, περνώντας το χέρι του ανάλαφρα

*«κυβερνήτης του έθνους»: ο Ελευθέριος Βενιζέλος

πάνω του, κι αποφάσισε να μη φάει το μεσημέρι, θα άρχιζε δίαιτα [...].

Έπειτα από στάσεις κατέβηκε. Η θορυβώδης παρέα θα συνέχιζε την πορεία της. Το πουκάμισο του ήταν μούσκεμα στον ιδρώτα. Μόλις πάτησε το πόδι του στη γη, κάτι απασφαλίστηκε μέσα του. Χαλάρωσε. Έτσι ένιωθε τη στιγμή που έμενε μόνος του, αποχωρώντας από το γραφείο του. Το κακό ήταν πως, όταν βρισκόταν με κόσμο, τον πλάκωνε ένα σφίξιμο, κι ένιωθε μονίμως σα να 'ταν εν υπηρεσία – κι ας είχε άδεια, όπως τώρα. Ένα πράγμα ακατανόητο, που δεν μπορούσε να το κοντρολάρει*, λες και βρισκόταν σε διαρκή επιφυλακή. Τέλος πάντων. Προχώρησε μέσα απ' την πλατεία ατενίζοντας την

*να το κοντρολάρει: να το ελέγχει

άπλα της θάλασσας – ακύμαντο μπλε ως εκεί που έφτανε το μάτι.

Έφτασε στο ισόγειο διαμερισμάκι του –δυο καμαρούλες όλο κι όλο– με μια μικρούλα αυλή μπροστά και σωριάστηκε ψόφιος σε μια καρέκλα, κάτω από τον ίσκιο της μιμόζας. Πήρε μια δυο βαθιές ανάσες· αυτό που τον ανακούφιζε εδώ ήταν ο αέρας. Η γυναίκα του βγήκε και τον χαιρέτησε.

Ένας γέρος εμφανίστηκε, καμπουριασμένος, μπρος στην πόρτα του. «Τι δέντρο είν' αυτό;», τον ρώτησε.

«Μιμόζα». Ο γέρος δεν είχε ακούσει κι αναγκάστηκε να το επαναλάβει.

«Νόμιζα πως ήταν ελιά», του είπε ο γέρος. «Μυρίζει όμορφα», πρόσθεσε μετά.

Τον έβλεπε που το παρατηρούσε με προσοχή. Το δέντρο είχε ξεπεταχτεί, σαν από θαύμα, σε ένα παρτέρι ενάμισι μέτρο. Ποτέ δεν είχε φανταστεί ότι θα ψήλωνε τόσο φορτωμένο ανθούς, έγερνε πιο βαρύ από τη μια μπάντα, έτοιμο να ξηλώσει το κάγκελο του φράχτη.

«Τα λουλούδια του είναι κίτρινα», μουρμούρισε ο γέρος.

«Είχατε τέτοια στα δικά σας χώματα;», τον ρώτησε, γιατί κατάλαβε αμέσως πως ήταν πρόσφυγας. Απ' το θλιμμένο βλέμμα του το κατάλαβε, που τον έτρωγε μια κρυφή νοσταλγία.

«Καράμισι...», ψέλλισε αργά, με αφηρημένο ύφος ο γέρος, προφέροντας έντονα παχύ το σίγμα. Με σπασμένη προφορά άρχισε να του εξηγεί πως τα φύλλα του μοιάζαν σαν της πορτοκαλιάς, μόνο που

ήταν λίγο πιο γυαλιστερά. Ο κορμός του, όχι πολύ μεγάλος, σαν της μηλιάς, και τα λουλούδια του άστρα, μικρά και μυρωμένα. Φέραν κι εδώ, του είπε, να σπείρουν. Τέτοια εποχή ο καρπός του γινόταν σαν το βουσινοκέρασο. Τα στέγνωναν εκεί, τα ξέραιναν και τα πουλούσαν. Αλλά εδώ, τα δέντρα χαλάσανε· τα έφαγε το σκουλήκι, το έντομο...

Φαινόταν σα να μιλούσε μόνος του, ανοιγοκλείνοντας τα ξέθωρα γαλάζια μάτια του, όπου ο κύριος Μ. ήταν σε θέση να διακρίνει ένα κομμάτι από το άλλο γαλάζιο που κρύβει μέσα του κάθε άνθρωπος, τσαλαπατημένο. Σταμάτησε απότομα, σα να 'χε ήδη πει πολλά.

«Έλα μέσα να κάτσεις, παππού, να πεις καφέ», του πρότεινε, κι εκείνος αρνήθηκε. Πήγε μόνο να τσακί-

σει ένα κλαδάκι, κι ο κύριος Μ. τον παρότρυνε ευγενικά να το κάμει.

Ο γέρος έφερε το κλαδάκι στη μύτη του. Μετά, κουνώντας αργά το κεφάλι του και μ' ένα ευχαριστημένο ύφος, συνέχισε το δρόμο του. Ο κύριος Μ. τον παρακολουθούσε, ώσπου μάκρυνε σκυφτός κι έστριψε στη γωνία. Του θύμιζε μια φωτογραφία που είχε δει στις εφημερίδες: ένας γέροντας, ξεριζωμένος, από το Σοχούμι της Γεωργίας, που κουβαλούσε όλα τα υπάρχοντα του – μια βαλίτσα κι ένα στρώμα στην πλάτη του – κι είχε διπλωθεί το σώμα του από το βάρος.

Είπε στη γυναίκα του να μην του ετοιμάσει τραπέζι, γιατί δεν πεινούσε. Επιθεωρώντας μελαγχολικά το στενό παρτέρι, στη βάση της μιμόζας, σκεφτόταν να πάρει έναν

υπνάκο και να σηκωθεί μετά να φροντίσει τα λουλούδια του.

**Τ. Καλούτσας, *Το καινούριο αμάξι,*
Νεφέλη**

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1 Ποια είναι η κοινωνική σύνθεση των επιβατών και πώς περιγράφει ο αφηγητής κύριος Μ. τη γενικότερη ατμόσφαιρα που επικρατεί στο λεωφορείο;

2 Ο αφηγητής καταγράφει εκδηλώσεις κοινωνικού ρατσισμού εις βάρος των προσφύγων. Να τις βρείτε και να τις σχολιάσετε.

3 Για ποιους λόγους ο αφηγητής εκτιμά ότι «θα καταφέρουν» οι πρόσφυγες να επιβιώσουν στη

σύγχρονη ελληνική πραγματικότητα; Γράψτε, αν θέλετε, και την προσωπική σας γνώμη για το θέμα.

4 Σχολιάστε τη συνάντηση του αφηγητή με το γέροντα πρόσφυγα στο τέλος του διηγήματος.

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

◆ Βρείτε φωτογραφίες ανθρώπων, κοινωνικών ή εθνικών ομάδων που γνώρισαν την προσφυγιά, σε εφημερίδες, ιστορικά εγχειρίδια ή λευκώματα. Αν γνωρίζετε κάποιους πρόσφυγες, μιλήστε μαζί τους για τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν στη χώρα μας και παρουσιάστε στους συμμαθητές σας τις σκέψεις σας για την επίλυση αυτών των προβλημάτων.

ΤΙΤΟΣ ΠΑΤΡΙΚΙΟΣ

Ιστορία του λαβύρινθου

Το ποίημα ανήκει στη συλλογή Η πύλη των λεόντων (2002), που αποτελείται από πέντε αρχαιόθεμα ποιήματα. Ο ποιητής χρησιμοποιεί εδώ τη μυθική μέθοδο, όπου σύμβολα και αρχαίοι μύθοι ευρύτερα γνωστοί συσχετίζονται έντεχνα με σύγχρονες καταστάσεις, πρόσωπα και συναισθήματα. Ο Τίτος Πατρίκιος αναφέρεται ειδικά στη μέθοδο αυτή με τους στίχους «φιλοδοξώντας να ξαναπλάσουν και να παίξουν το παλιό δράμα προσαρμοσμένο στα νέα δεδομένα».

Aπ' όταν ο Θησέας
σκότωσε τον Μινώταυρο*
ο λαβύρινθος εγκαταλείφθηκε,
απολύθηκαν οι φύλακες
με τον καιρό γκρεμίστηκε
η οροφή του

*Μινώταυρος: νόθος γιος του βασιλιά της Κρήτης Μίνωα και της γυναίκας του Πασιφάης, η οποία παραπλανημένη από τους θεούς, ενώθηκε με τον ιερό ταύρο του Απόλλωνα και γέννησε ένα τέρας (μισό άνθρωπο και μισό ταύρο), που τρεφόταν με ανθρώπινο κρέας. Σύμφωνα με το μύθο ο Θησέας σκότωσε το Μινώταυρο και απάλλαξε τους Αθηναίους από το φόρο του αίματος των νέων ανθρώπων που ήταν υποχρεωμένοι να στέλνουν στο Μίνωα

βγήκαν στο φως
οι τρομεροί διάδρομοι
οι αίθουσες για τα βασανιστήρια,
την ανθρωποφαγία
οι στοές με τις κρυμμένες
εφευρέσεις
τους καταχωνιασμένους θησαυρούς
πέσανε οι τοίχοι,
μείναν μόνο τα χνάρια*
από περίπλοκα χαράγματα
πάνω στη γη.

*μείναν μόνο τα χνάρια: η φράση παραπέμπει στα ερείπια της Κνωσού και της Φαιστού στην Κρήτη. Όπως προκύπτει από τις ανασκαφές των προελληνικών ακροπόλεων στα υπόγεια τους, υπήρχαν δωμάτια και «τυφλοί» διάδρομοι (που δεν οδηγούσαν πουθενά), όπου ίσως πραγματοποιούνταν ανθρωποθυσίες

Όμως προσομοιώσεις λαβυρίνθων,
σκοτεινές κατασκευές
δεν έπαψαν να χτίζονται
με νέα υλικά
με καινούρια τέρατα, θύματα,
ήρωες, ηγεμόνες,
φτιάχνονται προπαντός λαβύρινθοι
με λέξεις
κάθε χρονιά μπαίνουν μέσα τους
νέες φουρνιές
αγόρια και κορίτσια, με φόβο
μαζί και αφηφισιά
για τις παγίδες, τις καταπακτές,
τ' αδιέξοδα
φιλοδοξώντας να ξαναπλάσουν
και να παίξουν
το παλιό δράμα προσαρμοσμένο
στα νέα δεδομένα
δίνοντας στους κύριους ρόλους
τα ίδια ονόματα

Μίνωας, Πασιφάη, Μινώταυρος,
Αριάδνη,*
Δαίδαλος,* Ίκαρος,* Θησέας.

Τ. Πατρίκιος, *Η πύλη των λεόντων,*
Διάπτων

*Αριάδνη: η κόρη του Μίνωα που βοήθησε το Θησέα να βρει την έξοδο του λαβύρινθου

*Δαίδαλος: σπουδαίος τεχνίτης, που έχτισε τα παλάτια του Μίνωα και το λαβύρινθο

*Ίκαρος: γιος του Δαίδαλου. Σύμφωνα με το μύθο έπεσε στο Ικάριο πέλαγος, στην προσπάθεια του να πετάξει με τον πατέρα του μακριά από την Κρήτη

Άγγελος Σπαχής, *Το αίνιγμα της φυσιολογίας του ανθρώπου*

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1 Βρείτε τις δύο βασικές ενότητες του ποιήματος. Με ποιον τρόπο συνδέονται και ποια η λειτουργία τους ως προς τη δομή του ποιήματος;

2 «...βγήκαν στο φως»: Ποια είναι τα υποκείμενα του ρήματος και ποια η μεταφορική σημασία της φράσης;

3 Ο ποιητής, χρησιμοποιώντας στη δεύτερη ενότητα τη «μυθική μέθοδο», μιλάει υπαινικτικά για σημερινές καταστάσεις. Βρείτε τις σχετικές αναφορές στο ποίημα και προσπαθήστε να τις συνδέσετε με τη σύγχρονη πραγματικότητα.

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

♦ Τι συμβολίζουν οι ήρωες της μυθικής παράδοσης που συναντήσαμε στο ποίημα; Με ποια στοιχεία της ιστορικής πραγματικότητας θα μπορούσαμε να τους συσχετίσουμε; Στην εργασία σας μπορείτε να συμβουλευτείτε το Βιβλίο της Ιστορίας της Α΄ Γυμνασίου.

Χρύσα Ρωμανού, Λαβύρινθος

ΕΝΤΙΤΑ ΜΟΡΡΙΣ

Τα λουλούδια της Χιροσίμα

Η υπόθεση του μυθιστορήματος Τα λουλούδια της Χιροσίμα εκτυλίσσεται 15 χρόνια μετά την 6η Αυγούστου 1945, ημέρα της ατομικής έκρηξης στη Χιροσίμα. Ο Σαμ, ένας νεαρός Αμερικανός, μπαίνει οικότροφος σε ένα σπίτι Γιαπωνέζων. Η νεαρή οικοδέσποινα του Γιούκα προσπαθεί να του κρύψει τα φρικτά της εγκαύματα, το σωματικό και ψυχικό μαρτύριο της οικογένειάς της που υποφέρει από τις συνέπειες της ραδιενέργειας. Ο Σαμ, μέσα από τη συναναστροφή του με τη Γιούκα, ανακαλύπτει σταδιακά το οικογενειακό τους δράμα, νιώθει αλληλέγγυος με τα θύματα και συμμαρίζεται τις αξίες

και το στόχο της ζωής της: να συντηρεί τη μνήμη του ολοκαυτώματος και να αγωνίζεται για την ειρήνη, ενάντια στην ανθρώπινη βαρβαρότητα.

Nάτα που γεννήθηκαν και τα μικρά σκιουράκια! Βγάζουν τη μύτη τους από την τρύπα του δέντρου, ακριβώς ίδια με τον ευτυχισμένο πατέρα τους. Η Οχάτσου κι εγώ τους φέραμε ένα σακουλάκι φουντούκια. Τώρα δε θα χρειαστεί να πάνε στον μπακάλη! Θα μπορούν να μένουν ολημέρα καθισμένα στην άκρη του παραθυριού του νοσοκομείου, θυμίζοντας στο Φούμιο και τους συντρόφους του πως υπάρχει ακόμη ευτυχία πάνω στη γη. Δεν είναι παράξενο το ότι οι άνθρωποι και οι σκίουροι έχουν στο βάθος τις ίδιες επιθυμίες, την

αγάπη, την υγεία και την ειρήνη;
Πώς γίνεται όμως στις μέρες μας τα
ουσιαστικά αυτά αγαθά να μπορούν
να τα χαίρονται πιο εύκολα οι
σκίουροι παρά οι άνθρωποι;
– Δεν έγινε όμορφος ο σκίουρός
μας;, με ρωτάει χωμένος στο κρε-
βάτι του ο Μαντόκα, το αγόρι που
δεν έχει βλέφαρα.

Και το είπε αυτό με τρεμουλιαστή
φωνή. Φαίνεται αδύνατος σαν ένα
φύλλο χαρτιού. Είμαι σίγουρη πως
οι έξι αυτοί νέοι άνθρωποι, δε ζυγί-
ζουν όλοι μαζί περισσότερο απ' όσο
τρεις φυσιολογικοί άντρες. Ωστόσο
κάτω από την πίεση των επαναστα-
τημένων αδένων τους, τα σώματα
σε ορισμένα σημεία, φουσκώνουν
μ' έναν τρόπο τερατώδη. Με δυσκο-
λία τολμώ να κοιτάξω το Φούμιο. Σε
μια βδομάδα και λιγότερο, τα χέρια
του αδυνάτισαν τρομερά, ενώ το

κεφάλι του έγινε διπλάσιο σε όγκο. Με τα πρησμένα και σχισμένα του χείλη, με τα κατεστραμμένα του μάτια, το πρόσωπο του άντρα μου έγινε σαν μια τρομαχτική μάσκα. Όλο του το πρόσωπο μοιάζει σα να φωνάζει: «πονάω», «πονάω»!

– Κοιμηθήκατε καλύτερα χτες τη νύχτα, Φούμιο;, ρωτάει η Οχάτσου.

Έχουμε έρθει κι οι δυο κι ο Σαμ–σαν μαζί και στεκόμαστε στα πόδια του κρεβατιού του. Νομίζω πως ο Φούμιο θέλει να μας έχει έτσι κοντά του. Τι παράξενο που γίνεται το βλέμμα του, ακούγοντας την ερώτηση της Οχάτσου! Σα να 'βλεπε μακρύτερα απ' όλους και να 'ξερε περισσότερα. Τι μπορεί να ξέρει λοιπόν; Ακόμη κι αν μπορούσε να μας το πει, ίσως εμείς δε θα μπορούσαμε να το καταλάβουμε. Η θεία Ματσούι έλεγε πως, για να καταλά-

βεις τι σημαίνει πόνος, πρέπει να τον δοκιμάσεις ο ίδιος.

Ο Σαμ–σαν δεν μπορεί να ξεκολλήσει τα μάτια του από τον άντρα μου. Εδώ και μια βδομάδα που έρχεται και βλέπει το Φούμιο στο νοσοκομείο, παρακολουθεί τις καταστρεπτικές εξελίξεις της αρρώστιας. Και κάθε φορά στέκεται ακίνητος μπρος στο κρεβάτι, με τα μάτια καρφωμένα πάνω σ’ αυτό το αδιαπέραστο πρόσωπο. Ίσως τον μπερδεύει αυτή η ήρεμη καρτερία του άντρα μου. Με τον ταπεινό του τρόπο ο Φούμιο προσέγγισε μια υψηλή ανωτερότητα. Ανυψώθηκε ως την κορυφή εκείνη όπου δεν υπάρχει θέση για μικρότητα και ευτέλεια.
– Γιούκα, μπορώ να πω μερικές λέξεις στο Φούμιο;, μου ψιθυρίζει ο Σαμ–σαν. Θέλετε; Ο Σαμ–σαν πλησιάζει στο κρεβάτι. Το πρόσωπό

του δείχνει ένταση. Περνάει το χέρι του νευρικά στα μαλλιά του.

– Ακούστε, Φούμιο, δεν ξέρω πολύ καλά πώς να σας το πω, θα ήθελα όμως να σας ευχαριστήσω για όλα όσα μου μάθατε. Χάρη σε σας κατάλαβα τι σημαίνει Χιροσίμα και δεν υπάρχουν πολλοί άνθρωποι που να το ξέρουν αυτό. Αυτό όμως που είδα θα το πω. Αυτό είναι το μόνο που μπορώ να κάνω: να το διαλαλήσω ολόγυρά μου.

Μεταφράζω προσεχτικά. Όταν τελειώνω, ο Φούμιο σηκώνει αργά τα μάτια και ζητάει το βλέμμα του Σαμ–σαν. Οι δυο άντρες κοιτάζουν ο ένας τον άλλο για ένα δευτερόλεπτο. Καημένε μου μικρέ σύζυγε, ποια ξαφνική δύναμη λάμπει στο βλέμμα σου; Να που χαμογελάει, ναι, χαμογελάει. Το πρόσωπο του Σαμ–σαν γίνεται πορφυρό. Για

πολλή ώρα συνεχίζουν να κοιτάζονται και τότε μου φαίνεται πως ο κόσμος ολόκληρος μένει ακίνητος και κάνει σιωπή, για ν' αποδώσει φόρο τιμής σ' αυτούς τους δυο άντρες. Περνάει ένα λεπτό της ώρας φορτωμένο αιωνιότητα, σφραγίζοντας το χρόνο με το ανεξίτηλο αποτύπωμά του.

– Νομίζω, Γιούκα, πως ο Φούμιο κοιμήθηκε, ψιθυρίζει η Οχάτσου στ' αυτί μου.

Χαιρετάμε τους άλλους συντρόφους του Φούμιο κι αφήνουμε σιωπηλοί το δωμάτιο, βγαίνοντας έξω στις μύτες των ποδιών. Πέφτουμε όμως πάνω στο γιατρό Ντομότο που έρχεται κατά πάνω μας με πολύ γρήγορα βήματα. Τον συνοδεύει ένας ψηλός δυτικός με μαλλιά τρελού και μαύρη γενειάδα.

– Α, πολύ άσχημα, φωνάζει διακρίνοντας τον Σαμ–σαν. Μήπως μιλάτε γαλλικά;

– Όχι, ο Σαμ–σαν δεν ξέρει γαλλικά. Κουνάει αρνητικά το κεφάλι με ύφος αφηρημένο. Οι σκέψεις του είναι ακόμη κοντά στο Φούμιο.

– Α, πολύ άσχημα. Εσείς όλοι ερχόμαστε πει το τσάι στο γραφείο μου, λέει ο γιατρός Ντομότο με τα φριχτά αγγλικά του.

Προπορεύεται και μπαίνουμε στο γραφείο του, ο Γάλλος με τη θαμνώδη γενειάδα, ο Σαμ–σαν, η Οχάτσου κι εγώ.

– Ο γιατρός Μπονάρ είναι μια παγκόσμια αυθεντία στα θέματα της γενετικής και των μεταλλαγών, μου εξηγεί ο γιατρός Ντομότο. Δυστυχώς ξέχασα όλα τα γαλλικά μου σχεδόν. Κι όμως πριν από είκοσι πέντε χρόνια τα είχα καλά μάθει

στο Παρίσι. Ο γιατρός Μπονάρ ήρθε στην Ιαπωνία, για να γνωρίσει τους πιο ονομαστούς γιατρούς της χώρας μας, τον καθηγητή Τομάκι, το γιατρό Φουζιμότο, καθώς και το γιατρό Κικόνσι. Θέλετε όλοι τσάι; Ναι; Πολύ καλά.

Μας σερβίρει το τσάι μια μικρή στραβοπόδα χωρική, που χαμογελάει πίσω απ' το χέρι της βλέποντας τη γενειάδα του Γάλλου. Ο γιατρός Μπονάρ όμως, ούτε το καταλαβαίνει. Είναι βυθισμένος σε στοιχεία και φωτογραφίες, που, απλώνοντας τα πάνω στο τραπέζι, του παρουσιάζει ο γιατρός Ντομότο. Κοιτάζοντας με τρόπο πάνω από τον ώμο του, διακρίνω μια παράξενη φωτογραφία: ένα ψάρι. Τι τρομερό ψάρι που είναι όμως! – Πρόκειται για ένα ενδιαφέρον πείραμα του καθηγητή Τομάκι, μας

εξηγεί ο γιατρός Ντομότο. Ένα ψάρι τέρας με δυο κεφάλια και τέσσερα μάτια.

Μου ζήτησε να εξηγήσω ότι αυτό το ψάρι, εκτεθειμένο στο εργαστήριο κάτω από ακτίνες κοβαλτίου, έγινε ραδιενεργό και δεν άργησε να παρουσιάσει σημεία δυσμορφίας.
– Ναι, ναι, λέει ο γιατρός Ντομότο, μην αφήνοντας μου χρόνο να το μεταφράσω. Κ η αλήθεια είναι πως όσο υποβάλλεται σε περισσότερες ακτίνες κοβαλτίου, τόσο η δυσμορφία εμφανίζεται μεγαλύτερη. Ύστερα από μια εβδομάδα το ψάρι βγάζει δυο κεφάλια, τέσσερα μάτια. Το ίδιο πράγμα μπορεί να συμβεί και στα ανθρώπινα βρέφη ή ακόμη και στα βρέφη που θα γεννήσουν τα βρέφη αυτά, αν η μητέρα έχει υποστεί ραδιενεργό επίδραση. Οι μεταλλαγές μπορούν, αφήνοντας ανέπαφη μια

γενιά, να εμφανιστούν στην επόμενη. Τα πρόσωπα που έχουν υποστεί ραδιενεργό επίδραση δεν μπορούν να 'ναι σίγουρα ότι τα τρισέγγονα τους δε θα γεννηθούν σαν αυτά τα φοβερά ψάρια.

Πλησιάζουμε το τραπέζι με καρφωμένα τα μάτια πάνω στο ψάρι του γιατρού Τομάκι. Ο Γάλλος κοιτάζει για πολλή ώρα μέσα από ένα φακό που κρατάει στο χέρι και που τον δίνει έπειτα στην Οχάτσου μ' ένα χαμόγελο (ακόμη κι ο γενάτος αυτός γιατρός φαίνεται να 'χει αγγιχτεί από την ομορφιά της). Η μικρή μου αδερφή όμως κουνάει το κεφάλι αρνητικά και κάνει κατά πίσω ανάστατη. Είναι κάτασπρη. Ρίχνει ένα καινούριο τρομαγμένο βλέμμα στο ψάρι και γυρίζει αμέσως αλλού τα μάτια, σα να γυρεύει διέξοδο. Καταλαβαίνω πως

είναι καλύτερα να την αποτραβήξω από το θέαμα αυτό. Αλλάζω ένα γρήγορο βλέμμα με το γιατρό Ντομότο. Κανείς δεν ξέρει καλύτερα απ' αυτόν τα τσακισμένα νεύρα και την έλλειψη ψυχραιμίας και ελέγχου όλων αυτών των θυμάτων της ατομικής βόμβας.

– Ευχαριστώ για την επίσκεψή σας, Νακαμούρα–σαν, μου λέει γρήγορα, σπρώχνοντάς με προς την πόρτα για να συντομέψει τους χαιρετισμούς. Ελπίζω να σας ξαναδώ σύντομα.

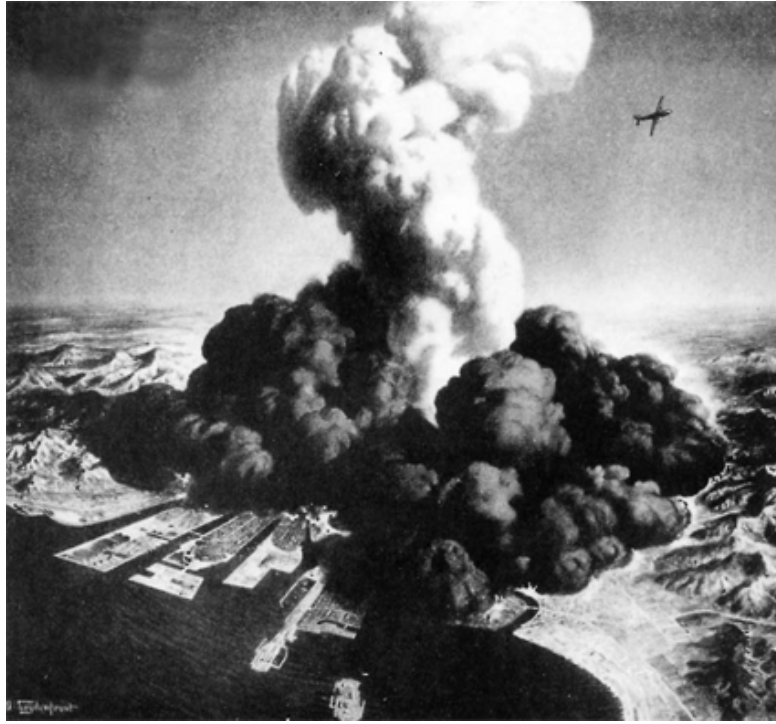
Βρισκόμαστε και οι δυο στο δρόμο, συνοδευόμενες από τον Σαμ–σαν. Η Οχάτσου, στο φως της μέρας, φαίνεται πιο άσπρη ακόμα, απ' ό,τι στο σκοτεινό δωμάτιο του γιατρού. Σφίγγει τα χέρια πάνω στο στήθος, κάνοντας αυτήν τη συγκινητική κίνηση που είναι μόνο δική της.

– Πρέπει να βιαστώ, μου λέει. Σε δέκα λεπτά χρειάζεται να 'μαι στη δουλειά μου.

Η ώρα είναι μόλις μία και δουλειά πιάνει συνήθως στις δύο. Θα ήθελα πολύ να περπατήσει λίγο μαζί μας, αλλ' αυτή δεν ακούει τίποτα. Το σκάζει τρέχοντας. Θεέ μου! Για μια στιγμή με πιάνει πανικός και για ένα δευτερόλεπτο δοκιμάζω να τρέξω πίσω της. Σε τέτοιες ώρες κατάπτωσης, κανείς δεν μπορεί να ξέρει τι έχει στο κεφάλι της η Οχάτσου.

– Γιούκα, πάψτε ν' ανησυχείτε για την Οχάτσου. Έτσι κι αλλιώς έχετε αρκετές φροντίδες, λέει ο Σαμ-σαν, σφίγγοντας μου φιλικά το χέρι. Αυτό το παιδί είναι ερωτευμένο, αυτό είν' όλο.

Προσπαθώ να πείσω τον εαυτό μου πως έχει δίκιο, ξέρω όμως πως στο βάθος οι φόβοι μου είναι δικαιο-

Η πυρηνική έκρηξη στη Χιροσίμα (6.8.1945)

λογημένοι. Η Οχάτσου δεν μπορεί να 'ναι ευτυχισμένη ύστερα απ' αυτό που έμαθε. Ωστόσο δε θέλω να το συζητήσω με τον Αμερικάνο.

Κατεβαίνουμε αργά προς την όχθη κι ακολουθούμε την καινούρια γέφυρα. Ακριβώς κάτω από μας, στην όχθη, ένας ανθρωπάκος ψαρεύει. Ρίχνει το δίχτυ του αδιάκοπα στο νερό, το τραβάει έξω, το ξαναρίχνει πάλι.

Κάθε φορά το νερό τινάζεται και ξαναπέφτει σε λεπτές σταγονίτσες και οι ομόκεντροι κύκλοι πλαταίνουν γύρω από το δίχτυ του. Κοντά στην όχθη διακρίνω ένα μπουκέτο λουλούδια που μένει σκαλωμένο ανάμεσα σε δύο πέτρες. Ελπίζω πως ο Σαμ–σαν δε θα το διακρίνει και δοκιμάζω να βιάσω το βήμα μου. – Κοιτάξτε, λέει, βλέπω ένα μπουκέτο λουλούδια όπως και την άλλη φορά. Είναι απίστευτο, αλλά θα 'λεγε κανείς πως το 'βαλαν εκεί επίτηδες.

Αγαπημένη μαμά, θα χρειαστεί να του το εξηγήσω. Ανατριχιάζω στη σκέψη πως θ' αναφέρω το πολυαγαπημένο σου όνομα μπροστά σ' έναν ξένο, το ξέρεις, όμως ο Σαμ–σαν έγινε τώρα δικός μας. Έχει το δικαίωμα να ξέρει. Χάρη σ' αυτόν, θα μάθουνε κι άλλοι

τι έγινε εδώ. Αγαπημένη μαμά, συγχώρεσε με αν διηγηθώ σ' αυτό τον Αμερικάνο τις τελευταίες σου ώρες, το τι υπέφερες σ' αυτό το ποτάμι. Συγχώρεσε με, μαμά.

– Έχετε δίκιο, Σαμ–σαν. Αυτό το μπουκέτο το ακούμπησε εκεί η Οχάτσου, λέω με χαμηλή φωνή στο Σαμ–σαν, που κοιτάζει πάντα εκεί.

– Η Οχάτσου;, ρωτάει απορημένος.

– Ναι, λέω, βάζει εδώ κάθε πρωί ένα καινούριο μπουκέτο, όπως πάει για τη δουλειά της.

Κι αρχίζω να ιστορώ στο Σαμ–σαν ό,τι θα ήταν αδύνατο να του πω μερικές μέρες πριν. Όλα αυτά τα χρόνια δε μίλησα σε κανέναν, ούτε μια φορά, γι' αυτό το πράγμα. Και τώρα εξηγώ στο Σαμ–σαν, πως, σ' αυτό ακριβώς το μέρος, η μητέρα μας ρίχτηκε, σαν ένας ζωντανός

πυρσός, στο ποτάμι, μετά την έκρηξη της βόμβας.

– Άλλες είκοσι χιλιάδες άνθρωποι ξεκουράζονται στο βάθος αυτού του ποταμιού. Όπως η μαμά, όρμησαν κι αυτοί τυλιγμένοι από τις φλόγες μέσα στα νερά. Οι άνθρωποι έρχονται σήμερα κι αφήνουν λουλούδια στην επιφάνεια του ποταμιού. Είναι ο μόνος τάφος που μπορούν να στολίσουν με λουλούδια.

Ο Σαμ–σαν μού σφίγγει τα χέρια. Δε λέει λέξη. Το 'ξερα πως δε θα μπορούσε να πει λέξη. Τώρα καταλαβαίνει γιατί, κείνη την πρώτη μέρα που πέρασε απ' το σπίτι, η Οχάτσου τού άρπαξε ξαφνικά απ' τα χέρια το λουλούδι που της πήρε απ' το μπουκέτο της.

– Σαμ-σαν, θέλω να σας διηγηθώ τις τελευταίες στιγμές της μαμάς. Θέλω να σας τις ιστορίσω γιατί είναι η

μοίρα που μέλλεται ίσως σε πολλούς από μας κι ίσως ακόμη και στην ανθρωπότητα ολόκληρη.

Προσπαθώ να του περιγράψω τη σκηνή αυτή που τη θυμάμαι τόσο καλά: την πόλη της Χιροσίμα στις φλόγες. Του μιλώ γι' αυτή την τρομαγμένη φυγή μέσα από τους δρόμους τη μέρα εκείνη, μαζί με τη θεία Ματσούι και τη μαμά, που είχε στην πλάτη της τη μικρή Οχάτσου, μόλις τριών χρονών τότε. Είμαστε σχεδόν γυμνές, τα ρούχα μας τα είχε αρπάξει ο άνεμος της έκρηξης. Μπάλες φωτιάς αυλάκωναν τον αέρα, τίναζαν φλόγινους πίδακες, που έκαναν ν' ανάβουν όλα όσα άγγιζαν, τα δέντρα, τα σπίτια και τους ανθρώπους που τρέχανε προς όλες τις κατευθύνσεις. Οι δρόμοι είχαν θερμανθεί, η άσφαλτος έβραζε, πολλοί σκύλοι ψήθηκαν

ζωντανοί, γιατί δεν μπόρεσαν να ξεκολλήσουν από κάτω τα πόδια τους. Θυμάμαι τα τρομαχτικά ουρλιαχτά των φτωχών αυτών ζώων. Κ' η μαμά πρέπει να φώναζε κι αυτή πριν πηδήσει, αναμμένη, στο ποτάμι.

– Γιούκα, σωπάστε. Είναι πάνω από τις δυνάμεις σας.

Πρέπει να βρω τη δύναμη να μιλήσω. Πρέπει να τα ξέρει όλα, μια και τώρα βρίσκεται εδώ μ' αυτούς που επιζήσανε. Ένα κλαδί δέντρου έπεσε πάνω μου, αφήνοντας με λιπόθυμη και σώζοντας με ίσως από το θάνατο. Έτσι, το τέλος της μαμάς το έμαθα από τη διήγηση της θείας μου. Αυτή την ίδια διήγηση επαναλαμβάνω λοιπόν στο Σαμ–σαν.

– Η θεία Ματσούι λέει πως ποτέ δε θα μπορέσει να ξεχάσει τα ουρλιαχτά φρίκης, ούτε την ανυπό-

φορη μυρωδιά της σάρκας που καιγόταν. Αυτή περιμάζεψε την Οχάτσου από την όχθη, όπου την πέταξε η μαμά πριν πηδήσει στο νερό. Μέσα στο πλήθος των απελπισμένων, η μαμά έστρεψε για τελευταία φορά το ωραίο της πρόσωπο προς τη μικρή της κόρη. Φώναξε για τελευταία φορά το όνομα της Οχάτσου και βυθίστηκε, βγάζοντας μια κραυγή απελπισίας. Ήταν ακριβώς στο μέρος που βλέπετε αυτά τα λουλούδια, τα λουλούδια της Οχάτσου.

Δεν μπορώ να συνεχίσω άλλο. Δεν μπορώ. Ω μαμά, το μαυρισμένο σου πρόσωπο με κοιτάζει πάντα, μες από το γκρίζο νερό. Υπάρχει ένα φωτοστέφανο γύρω στο κεφάλι σου, από τα φλόγινά σου μαλλιά. Ορκίζομαι, μαμά, στο καρβονιασμένο σου πρόσωπο, και στα

λαμπαδιασμένα σου μαλλιά, ορκίζομαι ν' αφιερώσω την υπόλοιπη μου ζωή, να εμποδίσω να επαναληφθούν τέτοιες φρικαλεότητες. Αμαμά, μου χαμογελάς; Αυτό περιμένεις από την κόρη σου; Την υπόσχεση της ότι θ' αφιερωθεί σ' αυτή την προσπάθεια; Αυτό, λοιπόν, έγινε. Σου το υπόσχομαι. Το πρόσωπο σου με την επιθανάτια αγωνία του χάθηκε τώρα μέσα στα κυματάκια του ποταμού και το μόνο που μένει πια, είναι το μπουκέτο της Οχάτσου, τα άνθη της Χιροσίμα. Κοιμάσαι εν ειρήνη, αγαπημένη μαμά; Κοιμάσαι πραγματικά εν ειρήνη;

Ε. Μόρρις,
Τα λουλούδια της Χιροσίμα,
μτφρ. Νικηφόρος Βρεττάκος,
Θεμέλιο

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

- 1** Ποιες συνέπειες από την τρομαχτική έκρηξη ατομικής βόμβας στη Χιροσίμα καταγράφονται στο απόσπασμα;
- 2** Πώς αντιμετωπίζει τα ανθρώπινα θύματα ο Αμερικανός Σαμ και ποια στάση διαμορφώνει απέναντι στην κατάσταση που επικρατεί στη Χιροσίμα;
- 3** Τι συμβολίζουν τα λουλούδια της Οχάτσου για τους νεκρούς και για τους επιζώντες της Χιροσίμα;
- 4** Ποιοι αφηγηματικοί τρόποι διακρίνονται στο απόσπασμα; Ποιος χρησιμοποιείται περισσότερο και γιατί;

5 Πώς κλείνει η Γιούκα την περιγραφή της φρικιαστικής σκηνής στο τέλος του αποσπάσματος; Ποια συναισθήματα προδίδουν οι απανωτές ερωτηματικές προτάσεις της;

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

◆ Η ιστορία που η Γιούκα εξιστορεί στο Σαμ είναι πραγματική. Βρείτε περισσότερες πληροφορίες για την έκρηξη της ατομικής Βόμβας στη Χιροσίμα, με έμφαση στις οδυνηρές, μακροχρόνιες συνέπειες της, και συζητήστε στην τάξη με τον καθηγητή της Χημείας γιατί η πυρηνική ενέργεια έχει τόσο καταστροφικά αποτελέσματα.

Εντίτα Μόρρις (1902-1988)

Σουηδή μυθιστοριογράφος, σύζυγος του Αμερικανού ειρηνιστή συγγραφέα Ίρα Μόρρις. Το μυθιστόρημα της *Τα λουλούδια της Χιροσίμα* (1965) αναφέρεται στο δράμα αυτών που επέζησαν ως φορείς των καταστροφικών συνεπειών της ραδιενέργειας. Μεταφράστηκε σε είκοσι γλώσσες και ευαισθητοποίησε χιλιάδες αναγνώστες για τη φρικαλεότητα του ατομικού πολέμου. Αποδόθηκε στα ελληνικά από τον ποιητή Νικηφόρο Βρεττάκο, μεγάλο μέρος της ποίησης του οποίου εκφράζει αντίστοιχο κοινωνικό προβληματισμό για τον ανθρωπισμό και την ειρήνη.

ΤΟΛΗΣ ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ

Όταν πεθαίνει ένα παιδί

Το μεγαλύτερο μέρος της ανθρωπότητας στην εποχή μας απολαμβάνει τα υλικά αγαθά που αρκετοί άνθρωποι στο παρελθόν στερήθηκαν. Κι όμως ακόμη δεν έχει εκλείψει η πείνα, η οποία μαστίζει κυρίως τις χώρες του τρίτου κόσμου. Τα παιδιά που πεθαίνουν είναι μια υπαρκτή αντίφαση που αμαυρώνει το σύγχρονο πολιτισμό, όπως με θλίψη διαπιστώνει ο μεταπολεμικός ποιητής Τόλης Νικηφόρου.

A βιταμίνωση
είναι όρος

των στατιστικών δελτίων
η πείνα εξωραϊσμένη
αποπροσωποποιημένη

όπως θα τόνιζε
και κάποιος διανοητής
λέξη χωρίς εικόνα

ένα παιδί είναι μονάκριβο
ένα παιδί πεθαίνει
κάθε δευτερόλεπτο
με την κοιλιά πρησμένη
μάτια που δεν χωράνε πια
στις κόγχες τους
σε χώρες που ονομάζονται
εξωτικές
πεθαίνει στο κατώφλι
του σπιτιού μου

όταν πεθαίνει ένα παιδί
πέφτει βαθύτατο σκοτάδι
το ξημέρωμα
βρέχει μεγάλα δάκρυα λαμπερά
πέτρινα γίνονται τα φύλλα
και τα δέντρα

όταν πεθαίνει ένα παιδί
ταράζεται ο ύπνος
των αρχαίων νεκρών
κι από τη γη αναδύονται
τα πρόσωπά τους
ενώ σαν χάλκινο πουλί
ο άνεμος τοξεύεται στο χώμα

όταν πεθαίνει ένα παιδί
οι λέξεις κι οι φωνές συντρίβονται
τριγύρω ο κόσμος καταρρέει

Τ. Νικηφόρου, *Ποιήματα 1966-2002*,
Νέα Πορεία

Βλάσης Κανιάρης,
Τοπίο

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

- 1** Ποιο ρόλο έχει η πρώτη στροφή και πώς διαφοροποιείται από το υπόλοιπο ποίημα;
- 2** Τι εννοεί ο ποιητής με το στίχο «λέξη χωρίς εικόνα»; Ερευνήστε αν συναντάμε στο ποίημα εικόνες που παραπέμπουν σε πραγματικές καταστάσεις.
- 3** Ποιες αντιδράσεις προκαλεί ο θάνατος ενός παιδιού; Ποιους εκφραστικούς τρόπους χρησιμοποιεί ο ποιητής για να δηλώσει τις συνέπειες αυτού του συμβάντος;

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

- ◆ Σε συνεργασία με τον καθηγητή της Ιστορίας, ερευνήστε σε ποιες περιοχές, πότε και γιατί το πρόβλημα της πείνας είχε λάβει μεγάλες διαστάσεις.
- ◆ Ερευνήστε ποιες διαστάσεις έχει σήμερα το φαινόμενο της πείνας, σε συνεργασία με τους καθηγητές της Οικιακής Οικονομίας και της Γεωγραφίας. Εξετάστε επίσης ποιες οργανώσεις υπάρχουν για να προσφέρουν Βοήθεια στον πληθυσμό που λιμοκτονεί και πώς αυτές δρουν στην εποχή μας.

ΜΙΧΑΛΗΣ ΓΚΑΝΑΣ

Στα καμένα

Οι στίχοι αυτού του τραγουδιού, που υπήρξε αρκετά δημοφιλές στη διάρκεια της δεκαετίας του 1990, αναφέρονται στις καταστροφικές συνέπειες των πυρκαγιών. Αν και το θέαμα των καμένων δέντρων προκαλεί θλίψη, ο ποιητής επιμένει στην πραγματοποίηση της κυριακάτικης εκδρομής, προτρέποντας τη σύντροφο του αλλά και κάθε άνθρωπο, να βγουν έξω από τη μόνωση του σπιτιού τους και την εικονική πραγματικότητα της τηλεόρασης, αποκαθιστώντας ξανά τη δημιουργική ανθρώπινη επικοινωνία.

Έλα να πάμε στα καμένα,
στον Υμηττό και
στην Αυλώνα,
πουλιά και πεύκα συλλογίσου
ενός καμένου παραδείσου,
δέντρα που ήτανε φαντάσου
και στη σκιά τους ξεκουράσου.

Έλα και πάρε με μαζί σου
στην κυριακάτικη εκδρομή σου,
βγάλε με στο χλωρό κορμί σου,
στις εκβολές του παραδείσου.

Έλα να πάμε στα καμένα,
δε μας χωράει πια το σπίτι,
έρχονται δύσκολες ημέρες
μουτζουρωμένες σαν Δευτέρες,
έρχονται φλόγες απ' τα δάση
και μια φωτιά να μας δικάσει,
μέσα στο πύρινο της χνότο,
από τον έσχατο ως τον πρώτο.

Έλα να βγούμε απ' το σπίτι
ξανά σε δρόμους και πλατείες,
πάρε και τα παιδιά μαζί σου
εδώ, στο χείλος της αβύσσου,
κι άφησε μόνη στο τραπέζι
την τηλεόραση να παίζει,
να δείχνει έγχρωμο τον πόνο
δίπλα σ' ένα φιλέτο τόνο,
να δείχνει φονικά και φλόγες,
τσόντες, πολιτικούς και ρώγες,
ενώ εμείς θα 'χουμε φτάσει
στο σταυροδρόμι του εξήντα*
με τα παιδάκια μας στον ώμο,
για να μας δείχνουνε το δρόμο.

Μ. Γκανάς, *Στίχοι, Μελάνι*

* σταυροδρόμι του εξήντα: ο ποιητής
στο σημείο αυτό υπαινίσσεται την
εσωτερική μετανάστευση από την
ύπαιθρο στα μεγάλα αστικά κέντρα,
στις αρχές της δεκαετίας του 1960

Κωνσταντίνος Παρθένης, *Πεύκα στην Κέρκυρα*

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

- 1** Το ποίημα περιέχει μια σειρά από προτροπές. Βρείτε τις δύο βασικότερες και εξηγήστε τη σημασία τους.
- 2** Ποια γραμματικά πρόσωπα χρησιμοποιούνται στο ποίημα και ποιος ρόλος αντιστοιχεί σε καθένα από αυτά;

3 Η φωτιά έχει κυριολεκτική και μεταφορική σημασία στο ποίημα. Τι σημαίνει κάθε φορά;

4 Για ποιους λόγους ο ποιητής θεωρεί ότι «έρχονται δύσκολες ημέρες»; Τι προτείνει για να αντιμετωπιστούν οι δυσκολίες;

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

◆ Ακούστε το τραγούδι σε μουσική Λαυρέντη Μαχαιρίτσα από το δίσκο του Ρίξε κόκκινο στη νύχτα (1993). Ποια εντύπωση σας έκανε η ακρόαση του; Ποιοι στίχοι έμειναν στο μυαλό σας και θα θέλατε να ξανακούσετε ή να σιγοτραγουδήσετε;

◆ Οργανώστε μια κυριακάτικη εκδρομή με την οικογένεια σας και αποδράστε από την εικονική πραγματικότητα της τηλεόρασης.

**Γεώργιος Προκοπίου,
*Αθάνατα στον Αρδηττό***

ΟΙ ΦΙΛΟΙ ΜΑΣ ΤΑ ΖΩΑ

Δημήτρης Μυταράς, Εργαστήριο

Τα πέντε κείμενα που περιλαμβάνονται στην ενότητα δείχνουν διάφορες, θετικές και αρνητικές, μορφές συνύπαρξης του ανθρώπου με τα ζώα. Η συντροφική σχέση των ναυτικών με τη γάτα τους στο ποίημα του Νίκου Καββαδία εκφράζει τη συναισθηματική

οικειότητα. Η προνομιακή αυτή σχέση που συχνά καλλιεργούν οι άνθρωποι με τα οικόσιτα τους ζώα βρίσκεται όμως σε πλήρη αντίθεση με την απάνθρωπη μεταχείριση που πολλές φορές επιδεικνύουν απέναντι στο υπόλοιπο ζωικό βασίλειο, θέτοντας σε κίνδυνο το ευρύτερο οικοσύστημα και το βιοφυσικό περιβάλλον του πλανήτη. Η υλική δύναμη και η αδιαφορία του ανθρώπου για το περιβάλλον καταπιέζει και αφανίζει πολλά είδη ζώων, ο αριθμός των οποίων ήδη έχει μειωθεί απειλητικά. Τα δύο σύντομα αλληγορικά αφηγήματα αναδεικνύουν τέλος μια άλλη διάσταση της ύπαρξης και της προσφοράς των ζώων στο φυσικό και στο ανθρωπογενές περιβάλλον.

Τα βράδια, όταν η θάλασσα
χτυπάει τις λαμαρίνες,
και πολεμάει με δύναμη να σπάσει
τα καρφιά,
μέσα στην πλήρη τη βαριά σιγή,
που βασανίζει,
είναι γι' αυτούς σα μια γλυκιά
γυναικεία συντροφιά.

Είναι περήφανη κι οκνή,*
καθώς όλες οι γάτες,
κι είναι τα γκρίζα μάτια της
γιομάτα ηλεκτρισμό·
κι όπως χαϊδεύουν απαλά
τη ράχη της, νομίζεις
πως αναλύεται σ' ένα αργό
και ηδονικό σπασμό.

Στο ρεμβασμό και στο θυμό
με τη γυναίκα μοιάζει

*οκνή: αργοκίνητη

κι οι ναύτες περισσότερο
την αγαπούν γι' αυτό·
κι όταν αργά και ράθυμα* στα μάτια
τους κοιτάζει,
θαρρείς έναν παράξενο πως φέρνει
πυρετό.

Της έχουν πάντα στο λαιμό
μια μπακιρένια γύρα,*
για του σιδερου την κακήν
αρρώστια* φυλαχτό,
χωρίς όμως, αλίμονο,
ποτέ να κατορθώνουν
να την φυλάξουν απ' το μαύρο
θάνατο μ' αυτό.

*ράθυμα: παθητικά, νωχελικά

*μπακιρένια γύρα: χάλκινο
περιλαίμιο

*κακή αρρώστια: η τρέλα, από τη
συνεχή θέα του σιδήρου

Γιατί είναι τ' άγρια μάτια της
υγρά κι ηλεκτρισμένα
κι έτσι άθελα το σίδερο
το μαύρο τα τραβά,
κι ουρλιάζοντας τρελαίνεται
σ' ένα σημείο κοιτώντας
φέρνοντας δάκρυα σκοτεινά
στους ναύτες και βουβά.

Λίγο πριν απ' το θάνατο
από τους ναύτες ένας,
– αυτός οπού 'δε πράματα
στη ζήση του φριχτά –
χαϊδεύοντάς την, μια στιγμή
στα μάτια την κοιτάζει
κι ύστερα μες στη θάλασσα
την άγρια την πετά.

Και τότε οι ναύτες, που πολύ
σπάνια λυγά* η καρδιά τους,

*λυγά: λυγίζει

πάνε στην πλώρη να κρυφτούν
με την καρδιά σφιχτή,
γεμάτη μια παράξενη πικρία
που όλο δαγκώνει,
σαν όταν χάνουμε θερμή
γυναίκα αγαπητή.

**Ν. Καββαδίας, *Μαραμπον,*
Άγρα**

Νίκη Ελευθεριάδη, *Γυναίκα και γάτα*

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

- 1** Για ποιους λόγους, σύμφωνα με το ποίημα, οι ναυτικοί στα φορτηγά πλοία τρέφουν γάτες;
- 2** Από ποια αρρώστια κινδυνεύει η γάτα του καραβιού και πώς προσπαθούν οι ναυτικοί να την προφυλάξουν; Πώς συμπεριφέρονται όταν η γάτα τους τελικά αρρωστήσει και είναι ετοιμοθάνατη;
- 3** Βρείτε εκφράσεις που συνδέουν τη γάτα με τη γυναίκα (π.χ., «κουνάει σα γάτα την ουρά της») ή χρησιμοποιούν τη λέξη «γάτα» για να αποδώσουν μια έννοια (π.χ., «αυτός είναι γάτα») και εξηγήστε τη σημασία τους.

4 Βρείτε τα μορφολογικά στοιχεία του ποιήματος, επισημαίνοντας ειδικότερα το είδος και το ρόλο της ομοιοκαταληξίας.

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

◆ Συγκεντρώστε και ακούστε στην τάξη τραγούδια που αναφέρονται στη σχέση του ανθρώπου με τα ζώα.

Γιάννης Τσαρούχης, *Ναύτης*

ΕΡΜΑΝ ΕΣΕ

Ο λύκος

Ο Γερμανός συγγραφέας Έρμαν Έσε έγραψε αυτό το διήγημα στις αρχές του εικοστού αιώνα, το 1903, όταν ακόμη τα άγρια ζώα δε διέτρεχαν πολλούς κινδύνους ούτε απειλούνταν με εξαφάνιση, όπως συμβαίνει στην εποχή μας. Ο μακρύς και ψυχρός χειμώνας των γαλλικών και ελβετικών βουνών περιγράφεται πολύ σκληρός για τα ζώα της περιοχής, τόσο που ακόμα και οι γνωστοί για την επιθετικότητά τους λύκοι να αντιμετωπίζουν πρόβλημα επιβίωσης.

Ποτέ άλλοτε τα γαλλικά βουνά δεν είχαν γνωρίσει τόσο κρύο ούτε τόσο μακρύ χειμώνα. Εδώ και

βδομάδες ο αέρας ήταν διαυγής, ξηρός και ψυχρός. Τις μέρες οι χιονισμένες κορυφές φάνταζαν ατελείωτες κάτω από το διαπεραστικό γαλάζιο του ουρανού, τις νύχτες το φεγγάρι, διαυγές και μικροσκοπικό, σκαρφάλωνε πάνω τους, ένα φοβερό κατεψυγμένο φεγγάρι από κίτρινη λάμψη, που το έντονο φως του χλώμιαζε πάνω στο χιόνι κι έμοιαζε με σώμα από πάγο. Οι άνθρωποι απέφευγαν όλους τους δρόμους και κυρίως τα υψίπεδα, κάθονταν καθηλωμένοι και ξεστομίζοντας κατάρες στις καλύβες των χωριών, που τα κόκκινα παράθυρα τους έμοιαζαν τη νύχτα, πλάι στο γαλάζιο φως του φεγγαριού, θολά σαν από καπνό και πότε πότε έσβηναν.

Ήταν δύσκολη εποχή για τα ζώα της περιοχής. Τα μικρότερα ξεπάγιαζαν αράδα, ακόμη και τα πουλιά,

και τα ισχνότερα πτώματα γίνονταν
λεία για τα γεράκια και τους λύκους.
Ακόμη όμως κι αυτά υπέφεραν φο-
βερά από το κρύο και την πείνα.
Υπήρχαν λίγες μόνο αγέλες λύκων
και η ανάγκη τις έκανε να συμμα-
χούν μεταξύ τους. Τις μέρες οι λύκοι
έβγαιναν για κυνήγι ένας ένας. Πού
και πού τριγύριζε κάποιος στο
χιόνι, λιπόσαρκος,* πεινασμένος,
άγρυπνος, άφωνος και τρομαγμέ-
νος, σαν φάντασμα. Η μικρή σκιά
του σερνόταν δίπλα του πάνω στον
πάγο. Τέντωνε το ρύγχος του στον
αέρα και ενίοτε* έπιανε κάποιο ξε-
ρό, βασανισμένο βογκητό. Τα βρά-
δια όμως έβγαιναν όλοι μαζί στο
κυνήγι και ορμούσαν ουρλιάζοντας
στα χωριά. Τα κοτέτσια και οι

* Λιπόσαρκος: αδύνατος

* ενίοτε: κάποτε

στάβλοι ήταν καλά φυλαγμένα και πίσω από τα σφαιριστά παραθυρόφυλλα βρίσκονταν κρεμασμένα τα τουφέκια – δύο από την αγέλη είχαν κιόλας σκοτωθεί.

Ο παγετός δεν έλεγε να υποχωρήσει. Συχνά οι λύκοι κάθονταν ακίνητοι ο ένας πλάι στον άλλο προσπαθώντας να ζεσταθούν με τα σώματα τους· έστηναν αυτί γυρεύοντας να πιάσουν κάποιον ήχο από τη νεκρή ερημιά ώσπου κάποιος, τυραννισμένος απ' την πείνα, τινάζοταν επάνω βγάζοντας ένα φοβερό μουγκρητό. Τότε γυρνούσαν όλοι προς το μέρος του, έτρεμαν και ξεσπούσαν σ' ένα τρομερό ουρλιαχτό, όλο απειλή και παράπονο.

Ένα μικρό τμήμα της αγέλης αποφάσισε τελικά να αναζητήσει αλλού την τύχη του. Νωρίς το πρωί

Γεώργιος Ροϊλός, *Βράχια*

βγήκαν από τις σπηλιές τους, συγκεντρώθηκαν και μύρισαν γεμάτοι ένταση και αγωνία τον παγωμένο αέρα. Έπειτα ξεκίνησαν με ταχύ και ομοιόμορφο βήμα. Όσοι είχαν μείνει πίσω τους κοιτούσαν με γουρλωμένα μάτια, έκαναν μερικά βήματα προς το μέρος τους, στάθηκαν αναποφάσιστοι κι άβουλοι και γύρισαν αργά αργά πίσω.

Οι μετανάστες χωρίστηκαν το μεσημέρι. Τρεις απ' αυτούς

τράβηξαν προς ανατολάς, προς τον ελβετικό Ιούρα, οι άλλοι προς νότον. Οι τρεις ήταν όμορφα και δυνατά ζώα, φοβερά όμως αποσκελετωμένα. Η κοιλιά τους ήταν στενή σαν μια ζώνη, στο στήθος τα πλευρά τους είχαν τιναχθεί έξω, τα στόματα ξερά και τα μάτια γουρλωμένα από την απελπισία. Έφτασαν στον Ιούρα, τη δεύτερη μέρα πέτυχαν ένα κριάρι, την τρίτη ένα σκύλο κι ένα γαϊδούρι, αλλά όλος ο πληθυσμός της περιοχής ξεσηκώθηκε εναντίον τους. Οι απροσδόκητοι εισβολείς είχαν τρομάξει τους πάντες. Οι ταχυδρόμοι κυκλοφορούσαν οπλισμένοι, κανείς δεν πήγαινε από το ένα χωριό στο άλλο χωρίς να κρατάει όπλο ή να συνοδεύεται από οπλοφόρους. Μετά την ωραία τους λεία τα τρία ζώα ένιωσαν ωραία στην ξένη περιοχή· τα

έπιασε όμως και φόβος· παρ' όλα αυτά ριψοκινδύνευαν εδώ όσο δεν το είχαν κάνει ποτέ στον τόπο τους κι έτσι όρμησαν μέρα μεσημέρι σε ένα στάβλο. Αυτήν τη φορά όμως βρέθηκαν αντιμέτωποι και με ανθρώπους. Οι λύκοι είχαν επικηρυχθεί, κάτι που διπλασίαζε το θάρρος των χωρικών. Σκότωσαν δύο, τον ένα με μια σφαίρα στο λαιμό, τον άλλο με τσεκούρι. Ο τρίτος ξέφυγε τρέχοντας απεγνωσμένα, ώσπου έπεσε μισοπεθαμένος πάνω στο χιόνι. Ήταν ο πιο νέος και ο πιο ωραίος από τους λύκους, ένα περήφανο ζώο, πολύ δυνατό και ευλύγιστο. Έμεινε ώρα πάνω στο χιόνι αγκομαχώντας. Κόκκινοι, αιμάτινοι κύκλοι στριφογύριζαν μπροστά στα μάτια του και τότε τότε έβγαζε ένα σφυριχτό αναστεναγμό γεμάτο πόνο. Μια

τσεκουριά τον είχε βρει στην πλάτη. Συνήλθε όμως και σηκώθηκε. Τότε μόνο είδε πόσο δρόμο είχε κάνει. Δεν υπήρχε ίχνος ούτε ανθρώπων ούτε σπιτιών, μόνο ένα χιονισμένο ψηλό βουνό εμπρός του. Ήταν το Σασσεράλ. Αποφάσισε να πάει γύρω γύρω. Για να σβήσει τη δίψα του, έφαγε ένα μικρό κομμάτι από τη σκληρή κρούστα του χιονιού.

Στην άλλη πλευρά του βουνού βρήκε ένα χωριό. Νύχτωνε. Περίμενε σ' ένα πυκνό ελατόδασος. Έπειτα γλίστρησε προσεκτικά γύρω από τους φράχτες των περιβολιών, ακολουθώντας τη μυρωδιά των ζεστών στάβλων. Δεν υπήρχε ψυχή στο δρόμο. Δειλά δειλά κοιτούσε προς το μέρος των σπιτιών. Πέφτει τότε ένας πυροβολισμός. Βάζει τα πόδια στον ώμο, πέφτει κι άλλη

τουφεκιά. Είχε πληγωθεί. Η λευκή του κοιλιά είχε λεκιαστεί από το αίμα που έρρεε σε χοντρές σταγόνες. Κατάφερε όμως με ελιγμούς να ξεφύγει και να φτάσει στο πέρα δάσος. Εκεί περίμενε με τ' αυτιά τεντωμένα· άκουσε φωνές και βήματα να πλησιάζουν από δύο πλευρές. Κοίταξε με αγωνία προς το βουνό επάνω. Η ανάβαση ήταν πολύ δύσκολη, δεν είχε όμως άλλη επιλογή. Αναρριχήθηκε στο γλιστερό βουνό, ενώ κάτω βασίλευε ένας ορυμαγδός από κατάρες, διαταγές και φώτα από τα φανάρια. Ο πληγωμένος λύκος σκαρφάλωσε τρέχοντας στο μισοσκότεινο πευκοδάσος, ενώ το σκούρο αίμα συνέχιζε αργά αργά να στάζει.

Το κρύο είχε κοπάσει. Ο ουρανός στη δύση ήταν ομιχλώδης κι έμοιαζε να υπόσχεται χιονόπτωση.

Το εξαντλημένο ζώο είχε τελικά ανεβεί στην κορυφή. Βρισκόταν σ' ένα μεγάλο χιονισμένο υψίπεδο, ψηλά πάνω από το χωριό. Δεν ένιωθε πείνα αλλά κάτι αμυδρά τσιμπήματα από το τραύμα. Ένα χαμηλόφωνο τρεμάμενο γάβγισμα βγήκε από το στόμα του, η καρδιά του χτυπούσε με κόπο κι ένιωθε το χέρι του θανάτου να τον πιέζει σαν ένα ανείπωτα βαρύ φορτίο. Τον τράβηξε ένα μοναχικό έλατο· ξάπλωσε στην κουφάλα του κοιτάζοντας τη χιονισμένη νύχτα. Μισή ώρα πέρασε. Ένα θαμπό, κόκκινο φως έπεσε στο χιόνι, αλλόκοτο και τρυφερό. Ο λύκος σηκώθηκε βογκώντας και έστρεψε το ωραίο του κεφάλι προς το φως. Ήταν το φεγγάρι που ορθωνόταν τεράστιο και κόκκινο σαν αίμα από τα νοτιοανατολικά. Είχε βδομάδες

πολλές να παρουσιαστεί τόσο κόκκινο και μεγάλο. Το βλέμμα του μελλοθάνατου ζώου κρεμάστηκε με θλίψη από το θαμπό δίσκο του φεγγαριού κι από το στόμα του βγήκε και πάλι ένα αδύναμο ουρλιαχτό.

Πλησίασαν φώτα και βήματα. Χωρικοί κουκουλωμένοι με τις κάπτες τους, κυνηγοί και νεαρά αγόρια με χιονοπέδιλα και άσχημες γκέτες* προχωρούσαν βουλιάζοντας στο χιόνι. Κραυγές. Κάποιος είχε ανακαλύψει τον ετοιμοθάνατο λύκο. Έπεσαν δυο πυροβολισμοί χωρίς να βρουν στόχο. Καθώς όμως είδαν πως ήταν στα τελευταία του, έπεσαν επάνω του με ραβδιά

*γκέτες: κομμάτια από χοντρό ύφασμα ή δέρμα που καλύπτουν το κάτω μέρος των ποδιών ή τις κνήμες

και ρόπαλα. Εκείνος δεν ένιωθε πια τίποτα.

Με σπασμένα τα μέλη του έσυραν το λύκο στο χωριό. Γελούσαν, πανηγύριζαν, γιόρταζαν με ρακή και καφέ, τραγουδούσαν, έβριζαν. Κανείς τους δεν έβλεπε την ομορφιά του χιονισμένου δάσους ούτε τη λάμψη των υψιπέδων ούτε το κόκκινο φεγγάρι που κρεμόταν πάνω από το Σασσεράλ και που το αδύναμο φως του αντανakλούσαν οι κάννες των όπλων τους, οι κρύσταλλοι του χιονιού και τα γυάλινα μάτια του σκοτωμένου λύκου.

Έ. Έσε,
Η πόλη των ξένων στο νότο,
μτφρ. Θ. Λουπασάκης, Σμίλη

Μαξ Ερνστ, *Το τελευταίο δάσος*

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

- 1** Χωρίστε το διήγημα σε θεματικές ενότητες, δίνοντας έναν ενδεικτικό τίτλο σε κάθε ενότητα.
- 2** Πώς επηρεάζει ο βαρύς χειμώνας τους ανθρώπους και τα ζώα της περιοχής;
- 3** Πώς προσπαθεί να επιβιώσει η αγέλη των λύκων; Γιατί μερικοί ξέκοψαν από την αγέλη και ποιους κινδύνους διέτρεξαν;

4 Πώς αντιδρά ο ετοιμοθάνατος λύκος και πώς οι άνθρωποι που τον εξόντωσαν;

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

- ◆ Συγκεντρώστε πληροφορίες για τους λύκους, με έμφαση στα προβλήματα επιβίωσης που αντιμετωπίζουν στην εποχή μας.
- ◆ Στο μάθημα της Μουσικής ακούστε το συμφωνικό παραμύθι του Σεργκέι Προκόφιεφ «Ο Πέτρος και ο λύκος» (1936).

Έρμαν Έσε (1877-1962)

Γερμανός πεζογράφος και ποιητής με μεγάλη διεθνή απήχηση, ο οποίος το 1946 τιμήθηκε με το βραβείο Νόμπελ. Όπως και ο

συμπατριώτης του Μπέρτολτ Μπρεχτ, εναντιώθηκε στο γερμανικό εθνικισμό και υποστήριξε τα θύματα του πολέμου. Κατά τη διάρκεια του Α' Παγκόσμιου πολέμου εγκαταστάθηκε στην Ελβετία και πήρε την ελβετική υπηκοότητα. Κύρια θέματα των έργων του είναι η αποδέσμευση του ανθρώπου από τις κοινωνικές συμβάσεις του δυτικού πολιτισμού και η αναζήτηση του βαθύτερου περιεχομένου της ζωής, η οποία τον οδήγησε σε γόνιμη επαφή με τον ανατολικό μυστικισμό. Έργα του: Κάτω από τον τροχό (1906), Γερτρούδη (1910), Ντέμιναν (1919), Σιντχάρτα (1922), Ο λύκος της στέπας (1927), Το παιχνίδι με τις χάντρες (1943) κ.ά.

ΑΝΤΩΝΗΣ ΣΟΥΡΟΥΝΗΣ

Άνθρωποι και δελφίνια

Το αφήγημα προέρχεται από το βιβλίο Κυριακάτικες ιστορίες (2002) του Αντώνη Σουρούνη. Ο συγγραφέας εκκινεί από τη θλιβερή φωτογραφία που είδε στην εφημερίδα και απεικόνιζε δύο πεθαμένα και παραπεταμένα δελφίνια σε παραλία της Χαλκιδικής. Το δυσάρεστο αυτό συμβάν προβληματίζει γενικότερα το συγγραφέα για την ανθρώπινη αδιαφορία και την κακομεταχείριση των έξυπνων και φιλικών δελφινιών

Αυτό που παθαίνω με τα δελφίνια δεν το παθαίνω ούτε με τους ανθρώπους. Όσα και να 'χω δει στη ζωή μου χάραχτηκαν ανεξίτηλα στη μνήμη μου. Άσχετα

αν τα είδα στην πραγματικότητα, στη μικρή ή μεγάλη οθόνη ή φωτογραφημένα σε εφημερίδες και περιοδικά. Δεν ξέρω πώς γίνεται αυτό. Η αλήθεια είναι ότι τ' αγαπάω. Κι άλλα ζώα όμως αγαπάω και τα 'χω ξεχάσει. Υπάρχουν μάλιστα και ορισμένα που ζήσαμε μαζί και τα ξέχασα. Όλ' αυτά τα δελφίνια που προανέφερα, ζωντανά, φωτογραφημένα, κινηματογραφημένα, εκτοπίστηκαν εδώ και κάμποσο καιρό από ένα νεκρό δελφίνι, που το είδα σε φωτογραφία της εφημερίδας *Μακεδονία*. Κείτονταν νεκρό στην παραλία της Αρετσούς, της Νέας Κρήνης, πυροβολημένο από την καραμπίνα κάποιου ψαρά. Δε θυμάμαι τι έλεγε το ρεπορτάζ. Αν δηλαδή είχε εξοκείλει μόνο του για να πεθάνει εκεί, αν το είχε ξεβράσει η θάλασσα σαν άχρηστο πια ή αν

το είχε σύρει ο φονιάς του για να το επιδείξει. Έχω ξεχάσει τα λόγια, μόνο τη φωτογραφία θυμάμαι. Κείτονταν νεκρό, όπως είπα, στη βρόμικη άμμο, με μια αιώνια θα 'λεγα μεγαλοπρέπεια, τέτοια που λίγα ζώα διαθέτουν κι ακόμα πιο λίγοι άνθρωποι. Πάνω από μια βδομάδα ήταν σ' εκείνη τη θέση, κατάχαμα, σαν πίνακας νεκρής, κατάνεκρης φύσης, έργο κι αυτό του ανθρώπου, μέχρι που δημοσιεύτηκε η φωτογραφία του κουφαριού* του κι ήρθαν και το περιμάζεψαν, όχι από ντροπή αλλά από δημαρχιακή πολιτική. Αναδύθηκε* στη μνήμη μου πάλι προχτές, που διάβασα στις εφημερίδες πως δυο γερμανοί βιοψυχολόγοι,

*κουφάρι: πτώμα

*αναδύθηκε: ξαναήρθε

πειραματιζόμενοι με διατηρημένους εγκεφάλους δελφινιών, έφταναν να αναρωτιούνται «μήπως τα δελφίνια δεν είναι τόσο έξυπνα όσο φαίνονται». Κάποτε θα έφταναν. Μπορεί να είδαν κι αυτοί τη φωτογραφία που είδα εγώ στη *Μακεδονία* και που φάνταζε σαν το τέλος όλων των δελφινιών του κόσμου. Κι όταν έχει επέλθει το τέλος κάποιου που υπήρξε ιδιαίτερα ευφυής, ιδιαίτερα αγαπητός, ιδιαίτερα γενναίος, έρχονται κάποιοι κάποτε και τον αποκαθλώνουν,* φέρνοντας τον στα μέτρα του δικού τους μυαλού, της δικής τους καρδιάς και της δικής τους ανδρείας.

Πριν από χρόνια που ταξίδευα με ελικόπτερο πάνω από τη θάλασσα

*αποκαθλώνουν: κατεβάζουν από ψηλά, υποβιβάζουν

του Αγίου Όρους, είχα την τύχη να δω μια οικογένεια δελφινιών, που ταξίδευε κι αυτή παίζοντας. Ελεύθερα μέσα στο πέλαγο, φωνάζανε, μας χαιρετούσαν, έκαναν άλματα για να μας φτάσουν. Κι είχα την ατυχία να παρακολουθήσω σ' ένα θαλάσσιο τσίρκο την κατάντια τους. Μπορεί να ήταν και η ίδια οικογένεια, δεν ξέρω, όμως ό,τι έκαναν το έκαναν για ένα ψάρι. Εκτελούσαν κάθε νούμερο που τους πρόσταζε ο δεσμοφύλακας τους μόνο για την τροφή τους. Βουτιές, πηδήματα, τούμπες και κωλοτούμπες. Τα παιδάκια χειροκροτούσαν και οι γονείς χαίρονταν με τη χαρά τους. Κανείς δεν τους λέει ότι τα δελφίνια αυτά είναι φυλακισμένα και καταδικασμένα σε θάνατο. Ότι έχουν ψαρευτεί απ' τους επιτήδειους, όπως οι γυναίκες που

καταφθάνουν από τις γύρω χώρες στη χώρα μας, κι ότι έχουν πουληθεί με το κεφάλι, όπως εκείνες. Πενήντα χιλιάδες δολάρια, τόσα κοστίζει ένα δελφίνι στο τσίρκο, και πρέπει να βγάλει γρήγορα τα λεφτά του γιατί πεθαίνει και γρήγορα.

Στη θάλασσα ζει μέχρι και πενήντα χρόνια, στις πισίνες όμως με το χλώριο, τις κρέμες που τα αλείφουν και τ' άλλα δηλητήρια δεν αντέχει για πολύ. Είναι και η αντιπαλότητα που υπάρχει με τ' άλλα δελφίνια για κείνο το ψάρι και πρέπει συνεχώς να μάχεται όπως οι μονομάχοι στις αρένες.* Το πλήθος ενθουσιάζεται με κάτι τέτοια και επευφημεί. Τον πρώτο καιρό εξάλλου τα ταΐζουν με νεκρά ψάρια

*αρένες: χώρος διεξαγωγής θηριομαχιών ή ταυρομαχιών

για να τα καταστήσουν τελείως υπάκουα. Πολλά κερδίζουν το ψάρι τους τρελαμένα, επειδή μπερδεύονται με τα κύματα που αναπαράγονται στις τετράγωνες αυτές δεξαμενές και παθαίνουν ό,τι θα πάθαινε κι ο άνθρωπος αν ζούσε σ' ένα δωμάτιο γεμάτο καθρέφτες. Έτσι λένε κάτι άλλοι επιστήμονες.

Η είδηση δε λέει αν οι δύο επιστήμονες για τα πειράματά τους χρησιμοποίησαν εγκεφάλους φυλακισμένων ή αλανιάρικων δελφινιών. Γιατί όσο έξυπνος και να 'σαι, έπειτα από τόσο μακρόχρονη φυλάκιση και τέτοια ζωή, το λιγότερο που μπορείς να χάσεις είναι το μυαλό σου. Μπορεί όμως να συμβαίνει και τ' άλλο. Να επρόκειτο δηλαδή για δελφίνια αλανιάρικα και όπως ένα κουτός άνθρωπος θεωρεί βλακείες ό,τι αδυνατεί να καταλάβει,

έτσι κι εμείς να φτάσαμε στο συμπέρασμα πως τα δελφίνια «δεν είναι τόσο έξυπνα όσο φαίνονται».

**Α. Σουρούνης,
Κυριακάτικες ιστορίες
Καστανιώτης**

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

- 1** Πώς αντέδρασε η τοπική κοινωνία και η κοινή γνώμη μπροστά στη θλιβερή είδηση του νεκρού δελφινιού στη Χαλκιδική;
- 2** Καταγράψτε τις εικόνες από τη ζωή των δελφινιών που αναφέρονται στο αφήγημα, προσθέτοντας, αν έχετε, και δικές σας εμπειρίες. Ποια από τις εικόνες αυτές σας επηρεάζει περισσότερο και γιατί;

3 Πώς αντιδρά ο συγγραφέας απέναντι στο πείραμα των δύο Γερμανών βιοψυχολόγων; Με ποια επιχειρήματα αντικρούει τις παρατηρήσεις τους;

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

◆ Πολλά ζώα για διάφορους λόγους έχουν γνωρίσει ως σήμερα την ανθρώπινη καταπίεση. Αντιστοιχίστε κάθε ζώο με την προσφορά και την εργασία που παρέχει στον άνθρωπο. Αξιολογήστε τη συνεισφορά του και ιεραρχήστε το ανάλογα με το είδος, τη διάρκεια και τη σημασία της προσφοράς του στον άνθρωπο.

- ◆ Βρείτε πληροφορίες για τα δελφίνια και για την ειδική σχέση που έχουν με τον άνθρωπο, όπως αυτή απεικονίζεται από την αρχαία ελληνική ως τη νεότερη τέχνη και λογοτεχνία.
- ◆ Αναζητήστε στο διαδίκτυο πληροφορίες για τις διάφορες οργανώσεις υπεράσπισης των δικαιωμάτων των ζώων.

Γιώργος Γουναρόπουλος, *Ψάρι και κανάτι σε θαλασσινό τοπίο*

ΜΙΛΟΣ ΜΑΤΣΟΟΥΡΕΚ

Ο μεταξοσκώληκας

Το βιβλίο Ζωολογία (1962) του Τσεχοσλοβάκου συγγραφέα Μίλος Ματσόουρεκ περιέχει δέκα σύντομες ιστορίες ζώων, οι οποίες με ευτράπελο τρόπο περιγράφουν τα φυσικά γνωρίσματα των ζώων, όπως τα αντιλαμβάνεται και, κυρίως, τα χρησιμοποιεί ο άνθρωπος. Στην ιστορία του μεταξοσκώληκα που επιλέξαμε, ο βασικός ρόλος του σκουληκιού – εργάτη στην παραγωγή υψηλής ραπτικής είναι πάντα αφανής.

Ο μεταξοσκώληκας φτιάχνει λογής λογής όμορφα πράγματα, μεταξωτά φουλάρια, μπλούζες και γραβάτες, βραδινά φορέματα

και τα τοιαύτα, στη ζωή του ο μεταξοσκώληκας έχει κάνει πολλά πράγματα, πολύ ακριβά πράγματα για τους καλύτερους μόδιστρους και μια φορά γίνεται μεγάλη επίδειξη μόδας στου Κριστιάν Ντιορ, είσοδος μόνο με προσκλήσεις, ντουζίνες αυτοκίνητα κουβαλάνε τους πιο κομψευόμενους ανθρώπους απ' όλα τα σημεία της γης, ο μεταξοσκώληκας τυχαίνει να περνάει αποκεί, θα πρέπει να 'ναι ενδιαφέρον, σκέφτεται, και σκαρφαλώνει στα σκαλιά, όμως εκεί, στο κεφαλόσκαλο, στέκεται ο πορτιέρης με τη μεγάλη στολή: έχετε πρόσκληση, κύριε;

Ο μεταξοσκώληκας δεν έχει πρόσκληση, πού θα μπορούσε διάβoλε να τη βρει, δεν έχει άλλωστε καιρό να ασχολείται με προσκλήσεις, είναι πάρα πολύ

απασχολημένος με την ύφανση όλων αυτών των ωραίων μεταξωτών, ξανακατεβαίνει λοιπόν από τα σκαλιά, κάνει έναν άσκοπο περίπατο γύρω στην πλατεία κι έπειτα γυρίζει σπίτι και πέφτει νωρίς – νωρίς να κοιμηθεί. Τι άλλο να κάνει με τόση δουλειά που τον περιμένει το πρωί.

**Μ. Ματσόουρεκ, Ζωολογία, μτφρ.
Σπύρος Τσακνιάς, Στιγμή**

Παύλος, Γραβάτες

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1 Γιατί η ιστορία του μεταξοσκώληκα, όπως τη διηγείται ο Ματσόουρεκ, έχει ευτράπελο χαρακτήρα;

2 Με ποια άλλα ζώα ή ανθρώπους μπορεί να παραλληλιστεί η εργασία του μεταξοσκώληκα; Βρείτε αντιστοιχίες με τη ζωή άλλων όντων, τεκμηριώνοντας τις εκτιμήσεις σας.

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

◆ Αν έχετε τη δυνατότητα, επισκεφθείτε το Γεωπονικό Πανεπιστήμιο της Αθήνας (τηλ.: 210 5294841) ή άλλες γεωργικές σχολές που, τυχόν, εκτρέφουν μεταξοσκώληκες. Ζητήστε πληροφορίες για τη ζωή και το έργο του σκουληκιού.

Μάθετε ακόμα για την επεξεργασία που γίνεται στο μεταξύ από την παραγωγή ως την κατανάλωση, αλλά και για την τιμή των μεταξωτών υφασμάτων.

♦ Στο μάθημα της Μουσικής ακούστε το έργο του Μπέλλα Μπάρτοκ «Από το ημερολόγιο μιας μύγας». Συγκεντρώστε και σεις μουσικές και τραγούδια για τα ζώα και ακούστε ορισμένα από αυτά κατά τη διδασκαλία των κειμένων αυτής της ενότητας.

Μίλος Ματσόουρεκ (1926)

Σπούδασε θέατρο και μουσική και εργάστηκε περιστασιακά σε διάφορα επαγγέλματα, χειρωνακτικά και διανοητικά. Το βιβλίο του *Ζωολογία* κυκλοφόρησε το 1962.

Ε.Χ. ΓΟΝΑΤΑΣ

Ο σκαντζόχερος

Το παρακάτω αφήγημα από το βιβλίο Η κρύπτη (1991) του Ε.Χ. Γόνατα έχει επίκεντρο την επίμονη προσπάθεια του σκαντζόχοιρου να πετύχει έναν, μάλλον ανέφικτο για τα μέτρα του, στόχο.

Πάνω στο λόφο, ένας σκαντζόχερος μπαίνει και βγαίνει σε μια τεράστια άδεια γλάστρα. Είναι πολύ μεγάλη για το σώμα του η τετράγωνη γλάστρα, όμως αυτός επιμένει πως κάποτε θα καταφέρει να τη γεμίσει χωρίς τη βοήθεια κανενός.

«Με τα χρόνια μεγαλώνω, μεγαλώνω και κάθε φορά τη γεμίζω και λίγο περισσότερο», σκέφτεται·

«τότε θα ξεκουραστώ, σαν έρθει η μέρα που θα βουλώσω με το κορμί μου κάθε γωνιά».

Κι εξακολουθεί να μπαινοβγαίνει στη γλάστρα.

Ποτέ δεν παίρνει είδηση απ' ό,τι γίνεται γύρω του. Όχι πως είναι αδιάφορος. Είναι μονάχα αφοσιωμένος στο σκοπό του.

Έπειτα είναι και κωφάλαλος.

Κάποτε όμως, με τα χρόνια, θα τη γεμίσει τη γλάστρα του, ακόμα κι αν χρειαστεί ν' αλλάξει σχήμα και να γίνει τετράγωνος.

Ε.Χ. Γονατάς, *Η κρύπτη*, Στιγμή

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1 Το κείμενο συνδυάζει δύο είδη αφήγησης. Γιατί ο συγγραφέας χρησιμοποιεί αυτόν το συνδυασμό; Ιαναγράψτε το κείμενο με ενιαίο αφηγηματικό τρόπο.

2 Ποιο είναι το αλληγορικό περιεχόμενο αυτής της ιστορίας και τι φανερώνει η πιθανή μεταμόρφωση του σχήματος του σκαντζόχοιρου;

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

♦ Απευθυνθείτε στους καθηγητές των Μαθηματικών και της Φυσικής και συζητήστε για τη σημασία του τετράγωνου σχήματος στη φύση και στην επιστήμη τους. Συγκρίνετε επίσης τη σχέση ενός κυκλικού με ένα τετράγωνο σχήμα.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ 5ου ΤΟΜΟΥ

Η βιοπάλη • Το αγωνιστικό πνεύμα του ανθρώπου

Κ. Π. Καβάφης, «Θερμοπύλες»	8
Έλλη Αλεξίου, «Όμως ο μπαμπάς δεν ερχόταν»	12
Δήμητρα Χ. Χριστοδούλου, «Για ένα παιδί που κοιμάται»	27
Ανώνυμος, «Το τραγούδι του Γιανγκ»	33

Προβλήματα της σύγχρονης ζωής

Διονύσης Σαββόπουλος, «Τι έπαιξα στο Λαύριο»	40
Μαρία Ιορδανίδου, «Στην εποχή του τσιμέντου και της πολυκατοικίας»	45

Μένης Κουμανταρέας, «Γραφείον ευρέσεως εργασίας»	57
Τάσος Καλούτσας, «Με το λεωφορείο»	69
Τίτος Πατρίκιος, «Ιστορία του λαβύρινθου»	92
Εντίτα Μόρρις, «Τα λουλούδια της Χιροσίμα» .	100
Τόλης Νικηφόρου, «Όταν πεθαίνει ένα παιδί»	124
Μιχάλης Γκανάς, «Στα καμένα»	129

Οι φίλοι μας τα ζώα

Νίκος Καββαδίας, «Οι γάτες των φορτηγών»	137
Έρμαν Έσε, «Ο λύκος»	144
Αντώνης Σουρούνης, «Άνθρωποι και δελφίνια»	159

Μίλος Ματσόουρεκ, «Ο μεταξοσκώληκας»	169
Ε.Χ. Γονατάς, «Ο σκαντζόχερος»	174

Βάσει του ν. 3966/2011 τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου, του Λυκείου, των ΕΠΑ.Λ. και των ΕΠΑ.Σ. τυπώνονται από το ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν στη δεξιά κάτω γωνία του εμπροσθόφυλλου ένδειξη «ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ ΜΕ ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΗΣ». Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δεν φέρει την παραπάνω ένδειξη θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946,108, Α').

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Υπουργείου Παιδείας, Θρησκευμάτων και Αθλητισμού / ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.